

DualAFS

*Dual Curricula - Study and Work Practice
in Agriculture and Food Safety (DualAFS)*

Studimi Bazë - Kërkesa dhe Oferta e Aftësive në Bujqësi dhe Siguri Ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë

*Edituar nga:
Myqerem Tafaj
Dorjan Marku
Ardita Jahja-Hoxha
Muhamet Kamberi*

**ERASMUS+, KA2 – COOPERATION FOR INNOVATION & EXCHANGE OF GOOD PRACTICES
CAPACITY BUILDING IN THE FIELD OF HIGHER EDUCATION - JOINT PROJECTS**

www.dualafs.al

**Project no. 619178-EPP-1-2020-1-DE-EPPKA2-CBHE-JP
DualAFS Partners**

Nürtingen-Geislingen University, Germany (NGU)

Savonia University of Applied Sciences (Savonia UAS)

Agricultural University of Tirana, Albania (AUT)

University "Fan Noli" Korca, Albania (UNIKO)

University of Prishtina "H. Prishtina", Kosovo (UP)

University of Mitrovica "Isa Boletini", Kosovo (UMIB)

Partnerët jetësor të punës (WLP):

Livestock and Rural Development Centre, Albania (LRD)

Qendra për Blegtori dhe Zhvillim Rural, Shqipëri

Food and Veterinary Agency, Kosovo (FVA)

Agjencia e ushqimit dhe Veterinarisë e Kosovës

Kosovo Association of Milk Producers, Kosovo (KAMP)

Shoqata e Prodhuesve të Qumështit e Kosovës

Agricultural of Technology Transfer Center, Korca (ATTC)

Qendra e Transferimit të Teknologjive Bujqësore

Partnerët e asocuar:

Quality Assurance Agency in Higher Education (ASCAL)

Agjencia e Sigurimit të Cilësisë në Arsimin e Lartë

Association AGRINET

Shoqata Agrinet

Nucleus Albania

Komiteti Drejtues i Projektit DualAFS:

Heinrich Schuele, Angelika Thomas, Anna Borsuk, Sara Pfaff dhe Johanes Munz -
University of Applied Sciences Nuertingen-Geisslingen, Germany

Ardita Jahja-Hoxha, Petri Kainulainen, Kati Partanen, Agnieszka.Laherto dhe Hannu Viitala -
Savonia University of Applied Sciences, Finland

Fatbardh Sallaku, Ilir Kristo, Myqerem Tafaj, Anila Hoda, Enkelejda Emiri-Sallaku dhe Lumturi Papa -
Agricultural University of Tirana, Albania

Gjergji Mero, Gjergji Papa, Dorjan Marku, Ilir Sosoli dhe Ardian Cerrava -
University "F.S. Noli" Korca, Albania

Skender Muji, Bajram Berisha, Muhamet Kamberi, Alltane Kryeziu dhe Arben Mehmeti-
University "H. Prishtina" of Prishtina, Kosovo

Mehush Aliu, Bahtir Hyseni, Arber Hyseni, Dafina Llugaxhiu dhe Valdet Gjinovci –
University "I. Boletini" of Mitrovica, Kosovo

Roland Mece – *Agricultural Technology Transfer Centre, Korca, Albania*

Kujtim Uka – *Food and Veterinary Agency, Kosovo*

Gori Stefi - *Livestock and Rural Development Centre, Albania*

Valbona Paluka – *Nucleus, Albania*

Genta Kadriu - *Kosovo Association of Milk Producers.*

Xhiliola Bixheku - *Quality Assurance Agency in Higher Education, Albania*

Tomi Pikuli - *Association AGRINET, Korca, Albania.*

Pyetësorët dhe rezultatet paraprake të anketës u diskutuan në takimet dhe punëtoritë e komitetit drejtues të projektit DualAFS. Përveç anëtarëve të komitetit drejtues të projektit, personat e mëposhtëm kontribuan gjithashtu duke iu përgjigjur pyetësorëve dhe duke dhënë komente mbi rezultatet paraprake të anketës në punëtoritë e organizuara si pjesë e projektit DualAFS: Drejtori i Përgjithshëm për Politikën Bujqësore dhe Ushqimore në Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Irfan Tarelli, shefi i Departamentit të Ekstensionit Bujqësor të kësaj ministrie, Festim Shytaj, Kryetari i Këshillit Bujqësor Shqiptar, Agim Rrapaj, ekspertë të drejtorive rajonale të Shërbimit të Ekstensionit Bujqësor dhe të drejtorive rajonale të Bujqësisë dhe Sigurisë Ushqimore, fermerë, përfaqësues të kompanive të tjera në sektorin agroushqimor, ekspertë nga OJF dhe organizata të tjera të sektorit agroushqimor, si dhe studentë dhe pedagogë të kurseve përkatëse në universitetet partnere në Shqipëri dhe Kosovë. Ne dëshirojmë të shprehim mirënjohjen tonë të sinqertë për të gjithë të përfshirë..

Projekti DualAFS është mbështetur financiarisht prej Komisionit Evropian me numrin e referencës 619178-EPP-1-2020-1-DE-EPPKA2-CBHE-JP. Kjo broshurë pasqyron vetëm pikëpamjet e autorëve dhe komisioni nuk mund të mbajë përgjegjësi për çdo përdorim që mund të bëhet i informacionit që përmban.

Tabela e përmbajtjes

I. Hyrje.....	9
II. OFERTA DHE KËRKESA E AFTËSIVE NË TREGUN E PUNËS NË BLEGTORI, AGROBIZNES DHE SIGURI TË USHQIMIT ME PREJARDHJE SHTAZORE NË SHQIPËRI DHE KOSOVË.....	14
2.1. Metodologjia.....	14
2.2. Karakteristikat e përgjithshme të kampionit të të anketuarve në anketë	16
2.3 Vlerësimi nga punëdhënësit e sektorit privat të ofertës dhe kërkesës për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit me prejardhje shtazore	21
2.3.1 Karakteristikat grupit të synuar punëdhënësit (sektori privat)	21
2.4 Rezultatet e vlerësimit nga punëdhënësit e sektorit publik në lidhje me ofertën dhe kërkesën për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit.....	27
2.4.1 Karakteristikat e grupit të synuar të punëdhënësve "sektori publik"	27
2.5 Rezultatet e vlerësimit nga grupi i synuar “Akademia” në lidhje me ofertën dhe kërkesën për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit	34
2.5.1 Karakteristikat e nën-mostrës së target grupit “Academia”	34
2.5.2 Rezultatet e vlerësimit të grupit të synuar "akademia" në lidhje me objektivat dhe ofertën e kualifikimit të programeve të studimit dhe suksesin e të diplomuarve në tregun e punës.	34
III. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE DHE KONKLuzionET	45
Metodologjia kërkimore e studimit bazë:	45
Metodologjia e anketimit	46
PËRFUNDIME	47

Liste Figurave

Figura 2-1. Shtrirja regjionale e respondentëve	16
Figura 2-2 Struktura gjinore e respondentëve	17
Figura 2-3 Shpërndarja e moshës së respondentëve	17
Figura 2-4 Shpërndarja e respondentëve sipas nivelit të edukimit	18
Figura 2-5 Shpërndarja e respondentëve sipas kategorisë profesionale	20
Figura 2-6 Shembull i llojit të firmave/bizneseve në "sektorin privat" (përgjigje n= 147).....	21
Figura 2-7 Mostra sipas numrit të të punësuarve në "sektorin privat" (n=147)	22
a) Figura 2-8 Mostra sipas nivelit të edukimit të punësuarve në "sektorin privat"	22
Figura 2-9 Vlerësimi nga sektori privat për aftësitë e të diplomuarve në biznes, menaxhim dhe ekstension (n = 147).	23
Figura 2-10 Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve sipas rekrutimeve në sektorin privat (n = 143).....	25
a) Figura 2-11 Mostra sipas llojit të institucioneve në "sektorin publik" (përgjigje n= 144).....	27
Figura 2-12 Vlerësimi i kualifikimeve dhe aftësive (në%) nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve (n= 136)	28
Figura 2-13 Vlerësimi i përputhjes ndërmjet aftësive të të diplomuarve të rekrutuar dhe kërkesave të vendeve të punës në institucionet publike (n=139)	29
Figura 2-14 Vlerësimi i aftësive të biznesit, menaxhimit dhe ekstensionit të të diplomuarve nga sektori publik (n = 130).....	29
Figura 2-15 Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve nga sektori publik në rekrutim.....	32
Figura 2-16 Pjesëmarrja e studentëve dhe pedagogëve në nën-mostrën "Akademia" (n = 265).....	34

Lista e Tabelave

Tabela 2-1 Niveli i edukimit të respondentëve sipas grupeve të ndryshme të synuara dhe grupeve profesionale.....	18
Tabela 2-2 Vlerësimi i aftësive TIK të të diplomuarve nga sektori privat (n=147)	23
Tabela 2-3 Vlerësimi i shkathtësive teknike të të diplomuarve nga sektori privat (n=146)	24
Tabela 2-4 Aftësitë e komunikimit dhe gjuhët e huaja (n = 143).....	24
Tabela 2-5 Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori privat në rekrutimin e të diplomuarve (n = 142)	26
Tabela 2-6 A <i>Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori privat</i> (n = 142)	26
Tabela 2-7 Vlerësimi i aftësive TIK të të diplomuarve nga sektori publik (n=142)	30
Tabela 2-8 Vlerësimi i aftësive kryesore teknike profesionale të të diplomuarve nga sektori publik	31
Tabela 2-9 Vlerësimi i aftësive komunikuese dhe të gjuhëve të huaja të të diplomuarve nga sektori publik (n = 143)	31
Tabela 2-10 Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve (n = 140)	32
Tabela 2-11 Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori publik (n = 140)	33
Tabela 2-12 Infrastruktura dhe pajisjet e mjedisit mësimor universitar dhe të punës (n = 267)	34
Tabela 2-13 Pjesëmarrja në zhvillimin e kurrikulave (n = 267).....	35
Tabela 2-14 Marrja në konsideratë e pjesës teorike dhe praktike të kurrikulës gjatë ristrukturimit të saj (n = 265)	36
Tabela 2-15 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në TIK dhe dixhitalizim?.....	36
Tabela 2-16 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në TIK dhe dixhitalizim?	37
Tabela 2-17 A duhet të nxisë kurrikula aftësitë e studentëve në komunikim? (n = 263)	37
Tabela 2-18 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në menaxhimin e agrobiznesit dhe prodhimit? (n = 262).....	37
Tabela 2-19 Universitetet kanë hyrë në partneritet me Partnerët e punës për zbatimin e trajnimit praktik të studentëve (n = 260)	38
Tabela 2-20 Universitetet kanë hyrë në partneritet me partnerët e punës për zbatimin e praktikave profesionale.....	38

Tabela 2-21 A duhet që kurrikula t'u sigurojë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës? (n=260)	39
Tabela 2-22 A duhet që kurrikula t'u sigurojë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës?.....	39
Tabela 2-23 Vlerësimi i grupit të synuar "Akademia" mbi mundësitë e studentëve gjatë studimeve të tyre (n =265)	40
Tabela 2-24 Vlerësimi i mundësisë së studentëve për studime jashtë vendit (praktikë, konferenca, seminare)	40
Tabela 2-25 Vlerësimi i target grupit “Akademia” mbi suksesin në punësim dhe performancën e të diplomuarve në tregun e punës (n = 260 - 265)	41
Tabela 2-26 Vlerësimi i bashkëpunimit Universitet-partner të punës për të gjurmuar performancën e të diplomuarve të tij në tregun e punës.....	41
Tabela 2-27 Vlerësimi i mospërputhjes midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla.....	42
Tabela 2-28 Vlerësimi i grupit të synuar "Akademia" për rolin e notave të shkollës së mesme dhe universitetit dhe mundësitë e punësimit (n = 261 - 264)	43
Tabela 2-29 Vlerësimi i ndikimit të rezultateve të shkollës së mesme në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës	43
Tabela 2-30 Vlerësimi i ndikimit të rezultateve të diplomimit në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës.....	43

LISTA E SHKURTESAVE OF ABBREVIATIONS

ASCAL - Quality Assurance Agency in Higher Education, Albania
ATTC - Centers for Technology Transfer in Agriculture
ATTC -Agricultural Center of Technology Transfer, Korca, Albania
AUT - Agriculture University of Tirana
FVA - Food and Veterinary Agency, Kosovo
GDP – Gross Domestic Product
HEI - Higher Education Institution
INSTAT – Institute of Statistics, Albania
KAMP - Kosovo Association of Milk Producers, Kosovo
LAPS - Livestock and Animal Origin Product Safety
LLL – Life Long Learning
LRD - Livestock and Rural Development Centre, Albania
MAFRD – Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development of Kosovo
MARD - Ministry of Agriculture and Rural Development of Albania
NGO - Non-governmental Organization
NGU - Nürtingen-Geislingen University, Germany
Savonia UAS – Savonia University of Applied Sciences
SEE – South East Europe
UMIB - University of Mitrovica “Isa Boletini”, Kosovo
UNIKO - "Fan S. Noli" University of Korça
UP - University of Prishtina “H. Prishtina”, Kosovo
VET - Vocational Education Training
WB – World Bank
WLP - Work Life Partners

I. Hyrje

Myqerem Tafaj¹ & Dorjan Marku²

¹*Agricultural University of Tirana, Albania*

²*University "F. S. Noli" of Korca, Albania*

Bujqësia në tërësi me të gjithë nën sektorët e saj (bujqësi, pylltari dhe peshkim), si vlerë e shtuar (% e PBB-së) përbën gjithsej 17.7 % të PBB-së në Shqipëri (AL) dhe 7.0 % të PBB-së në Kosovë (XK) (Banka Botërore-BB, 2021)¹. Blegtoria është nën sektori bujqësor më i rëndësishëm i prodhimit të përgjithshëm bujqësor në Shqipëri dhe Kosovë, dhe është i përqendruar më së shumti në prodhimin e ripërtypësve, ku të dy vendet kanë një traditë të pasur, veçanërisht në ripërtypësit e vegjël. Pësia e lartë e sektorit të bujqësisë në PBB-në e Shqipërisë dhe Kosovës lidhet edhe me pëshën e lartë të punësimit. Në vitin 2021, 36.4% e fuqisë punëtore ishte e punësuar në bujqësi në Shqipëri dhe 23.6% në Kosovë (WB²). Megjithatë, struktura e sipërmarrjes në bujqësi mbetet një sfidë, pasi më shumë se 80% e fermave dhe ndërmarrjeve të tjera në këtë sektor janë familje që prodhojnë për vetë-mjaftueshmëri, e cila është pjesërisht për shkak të sasisë shumë të vogël të tokës që disponohet mesatarisht për një fermë. (0,5 - 1,5 ha në Shqipëri dhe 3,2 ha në Kosovë) (INSTAT, 2020)³, struktura ende e parregulluar e pronësisë dhe tradita ende e papërshtatshme e marrjes dhe qiramarrjes së tokës..

Krahas rëndësisë së madhe që ka bujqësia me nën sektorët e saj për rritjen e PBB-së dhe punësimin, ky sektor është edhe i një rëndësie strategjike për vendin pasi prodhon ushqim për popullsinë. Për më tepër, zhvillimi i bujqësisë i shërben drejtpërdrejt zhvillimit harmonik të rajoneve të vendit, zhvillimit të zonave rurale dhe reduktimit të emigrimit të popullsisë nga këto zona.

Kushtet klimatike, burimet e konsiderueshme natyrore (sidomos kullotat natyrore) dhe tokat shumë pjellore në të dy vendet lejojnë një prodhim më të lartë bujqësor në përgjithësi dhe veçanërisht atë të blegtorisë, në Shqipëri edhe akuakulturë dhe peshkim, hortikulturë, agrume, ullinj etj. Pavarësisht këtyre kushteve të favorshme, produktiviteti për njësi të tokës bujqësore dhe për kokë bagëtie në Shqipëri dhe Kosovë është shumë nën mesataren e vendeve të zhvilluara, por edhe krahasuar me vendet e Ballkanit. Si rezultat, prodhimi bujqësor në të dy vendet është ende nën potencialin real, gjë që ka çuar në një bilanc ende shumë negativ të importit të ushqimit për popullatën, çmimet e ushqimeve ndër më të lartat në EJL dhe konkurrencë shumë të ulët të prodhuesve bujqësorë. Ndaj, prioritet për të dy vendet mbetet rritja e produktivitetit dhe prodhimit të përgjithshëm bujqësor, gjë që është mjaft e mundur në kushtet e të dy vendeve, duke çuar në rritjen e prodhimit të ushqimeve bimore dhe shtazore, rritjen e plotësimit të nevojave të tregut të konsumit dhe industrisë agrourbano, reduktimi i volumit ende të madh të importeve ushqimore nga vendet e tjera të rajonit dhe më gjerë, rritje e eksporteve të produkteve bujqësore dhe

¹ World Bank -WB (2021)

² World Bank Database (2021)

³ INSTAT, 2020

blegtorale, zgjerim i tregut të punës dhe rritje e numrit të të trajnuarve mirë të punëtorëve dhe profesionistëve të sektorit, si dhe rritje të konkurrencës së fermave dhe ndërmarrjeve të tjera në këtë sektor.

Është e domosdoshme që të dy vendet të kërkojnë mënyra më efikase për të rritur prodhimin e përgjithshëm bujqësor. Përveç problemeve strukturore të madhësisë së fermës, investimeve të ulëta dhe mbështetjes financiare për sektorin dhe nivelit ende të ulët të teknologjisë, niveli i mjaftueshëm i njohurive dhe burimet njerëzore të mirëtrajnuara është ndoshta sfida më e rëndësishme me të cilën përballen të dyja vendet dhe do të përballen edhe më shumë. në të ardhmen.

Edhe pse numri i të diplomuarve në disa profesione tradicionale ka rënë me shpejtësi në Shqipëri dhe Kosovë, në mënyrë paradoksale një numër i madh i tyre mbeten të papunë. Kjo është për shkak të tregut të pazhvilluar të punës bujqësore, veçanërisht për të diplomuarit. Por rritja e produktivitetit dhe prodhimit bujqësor, diversifikimi i tij, rritja e kërkesave për cilësinë dhe sigurinë e produkteve bujqësore dhe shtazore, rritja e kërkesave për uljen e ndikimeve negative në mjedis dhe integrimi i bujqësisë në ekonominë e gjelbër, përafrimi i të gjithë sektorit me standardet e BE-së, pritet të çojë në një zgjerim të tregut të punës në fushën e bujqësisë, ushqimit dhe agroturizmit, si dhe në një rritje të kërkesës për të rinj të trajnuar mirë, veçanërisht në shkencat bujqësore, ushqimore dhe mjedisore me kompetenca dhe aftësi të nevojshme për tregun e ardhshëm të punës në këtë sektor/fushë.

Tendenca e vërejtur në shumë vende emigruese të të rinjve që punojnë në bujqësi dhe blegtori po manifestohet çdo vit e më shumë në Shqipëri dhe Kosovë. Kjo reflektohet edhe në rënien e numrit të të diplomuarve që aplikojnë dhe regjistrohen në disa kurse të shkencave bujqësore. Në veçanti, ka një rënie të numrit të studentëve në zonat rurale dhe rurale-urbane të vendit, nga ku duhet të vijnë shumica e studentëve, motivimi i të cilëve ndoshta do të ishte më i madh dhe që mund të punësoheshin më shumë sepse jetojnë në rajone ku ka bujqësi dhe prodhim të kafshëve. Nga ana tjetër, fluksi i nxënësve nga shkollat e mesme profesionale ka rënë ndjeshëm, megjithëse ka jo pak shkolla të mesme profesionale që ofrojnë kurse në bujqësi e blegtori dhe akoma më shumë në biznes dhe turizëm në të dy vendet. Në këtë kontekst, nuk mund të anashkalohe trendi negativ demografik në institucionet e arsimit të lartë në Kosovë, i cili ka sjellë një rënie shumë të shpejtë të numrit të studentëve dhe të diplomuarve, veçanërisht në rrethet e vogla dhe rajonet rurale të vendeve.

Për të gjetur mënyra për të përmirësuar cilësinë e arsimit të lartë të profesionistëve të rinj në fushën e bujqësisë dhe blegtorisë dhe për të rritur shkallën e punësimit të të diplomuarve në këtë sektor, u krijua një konsorcium universitetesh i përbërë nga dy universitete të BE-së (Universiteti Nürtingen-Geislingen i Shkencave të Aplikuara - NGU, universiteti drejtues i projektit, Gjermani, dhe Universiteti i Shkencave të Aplikuara Savonia - Savonia UAS, Finlandë), Universiteti Bujqësor i Tiranës (UBT), Universiteti "F. S. Noli" i Korçës (UNIKO), Universiteti i Prishtinës "Hasan Prishtina" (UPHP) dhe Universiteti "I. Boletini" i Mitrovicës (UIMB), si dhe 7 institucione të tjera partnere të tregut të punës (Work Life Partner - WLP). Ata po bashkëpunojnë në projektin Erasmus CBHE "Dual Curricula - Studimi dhe Praktika Profesionale në Bujqësi dhe Siguri

Ushqimore (DualAFS)", i cili do të zbatohet në periudhën 15 shkurt 2021 deri më 15 shkurt 2024. Objektivi krPoor i këtij projekti Erasmus është të të përmirësojë programet aktuale të diplomës bachelor, në veçanti kurrikulat për trajnim praktik në prodhimin e kafshëve dhe sigurinë e produkteve shtazore të ofruara nga AUT dhe UP, Menaxhimi i Agrobiznesit të ofruar nga UNIKO dhe Teknologjia dhe Siguria Ushqimore në UMIB.

Modelet e arsimit të lartë që realizojnë më mirë kombinimin e teorisë dhe praktikës dhe gjithashtu janë më të suksesshme në rritjen e shkallës së punësimit të hershëm të të diplomuarve në fushën e bujqësisë janë arsimi i lartë i integruar në praktikë, veçanërisht "arsimi i lartë i dyfishtë" (si formë më e avancuar), ku arsimi i lartë është rezultat i një kombinimi pothuajse të barabartë të arsimit teorik dhe praktikës brenda kompanisë. Ky model i arsimit të lartë është më i zhvilluar në Gjermani, por përdoret gjerësisht edhe në vende të tjera evropiane, veçanërisht në universitetet e shkencave të aplikuara, edhe në formë të modifikuar, si në Austri, Zvicër, Finlandë, Holandë, Danimarkë, Slloveni. etj.

Bazuar në këtë përvojë të pasur të vendeve të sipërpërmendura me integrimin e studimit dhe punës në arsimin e lartë, programet bachelor "Blegtoaria dhe Siguria e Produkteve Shtazore (LAPS)" në UBT dhe "Menaxhimi i Agrobiznesit" në UNIKO po riorganizohen në formën e programeve të diplomave të integruara në praktikë, të cilat janë afër modelit të arsimit të lartë të dyfishtë dhe bazohen kryesisht në përvojën e universiteteve partnere të këtij projekti Erasmus, NGU dhe Savonia UAS, si dhe në disa IAL të tjera të larta kryesisht në Gjermani, Austri, Finlandë, Zvicër, Holandë dhe Danimarkë. Aktualisht, këto dy programe bachelor janë riorganizuar në atë mënyrë që trajnimi në fermë/biznes zgjat shtatë muaj në tre vitet akademike, që korrespondon me rreth 22% të numrit të përgjithshëm të krediteve (40 ECTS nga 180 ECTS). Në këtë model, fermat dhe ndërmarrjet kontribuojnë në trajnimin praktik të studentëve. Këto programe studimi pilot të sapo-organizuar janë pak a shumë "programet pioniere" të arsimit dual universitar në fushën e bujqësisë në Shqipëri. Partnerët Work Life (WLP) të tregut të punës në të dy vendet, si fermat, ndërmarrjet, shoqatat e fermerëve, institucionet publike qendrore dhe rajonale, e kanë mirëpritur këtë reformë të programeve të diplomës bachelor dhe mbështesin AUT dhe UNIKO në zbatimin e dyfishtë të arsimit terciar në fushat e prodhimit të kafshëve, agrobiznesit dhe sigurisë ushqimore.

Përveç objektivit kryesor të mësipërm, ky projekt synon gjithashtu përmirësimin e kapaciteteve akademike njerëzore dhe infrastrukturës mësimore në laboratorë dhe IT, integrimin e mësimin elektronik në procesin e mësimdhënies, zhvillimin e kapaciteteve për trajnim dhe transferimin e njohurive dhe teknologjisë nga universiteti në prodhimin praktik (të mësuarit gjatë gjithë jetës), dhe të zhvillojnë bashkëpunime të ngushta ndërmjet universitetit dhe fermave/kompanive (WLP) për të zbatuar praktikën e studentëve në fermë/kompani.

Për të zhvilluar kurrikulën për një program diplome të integruar në praktikë, ishte e nevojshme që të kishte një njohuri të detajuar për nevojat e tregut të punës në këtë sektor dhe për pritshmëritë e punëdhënësve në lidhje me nivelin e trajnimit praktik të të diplomuarve në fushën e bujqësisë dhe ushqimit, si dhe bashkëpunimi i universiteteve me fermat dhe kompanitë e këtij sektori. Për të hulumtuar të gjitha këto aspekte, projekti DualAFS kreu një studim bazë: Kërkesa dhe Oferta e Aftësive në Bujqësi dhe Siguri Ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë, i përbërë nga dy pjesë: (i)

Pjesa e parë: Hulumtimi i përbashkët përshkrues i sektorit- Kërkimi përshkrues dhe Analiza e të Dhënave Sekondare, dhe (ii) Pjesa e dytë: Anketa mbi ofertën dhe kërkesën për aftësi në tregun e punës për blegtorinë, agrobiznesin dhe sigurinë e ushqimeve me prejardhje prej kafshëve në Shqipëri dhe Kosovë.

Studimi bazë përdori një metodë të përzier me të dhëna sasiore dhe cilësore. Hulumtimi i përbashkët përshkrues i sektorit u krye duke përdorur metodën e mbledhjes së të dhënave dytësore. Të dhënat statistikore janë mbledhur nga agjencitë qeveritare (zyrat statistikore, ministritë dhe agjencitë e tjera). Anketa është kryer duke përdorur metodën e mbledhjes së të dhënave parësore. Një seri pyetësorësh u zhvilluan për të mbledhur të dhëna sasiore nga akterë të ndryshëm në anketë me palët e interesuara nga sektori privat, sektori publik, studentët dhe stafi akademik që u intervistuan.

Ky raport paraqet vetëm rezultatet e anketës, duke përfshirë një hyrje dhe një përmbledhje ekzekutive bazuar në studimin bazë të kryer, d.m.th. kërkimi dhe analiza e të dhënave dytësore dhe vrojtimi për ofertën dhe kërkesën për aftësi në tregun e punës për blegtorinë, agroindustrinë dhe sigurinë ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë. Pa hyrë në detaje në këtë hyrje, do të donim të përmendim shumë shkurt rezultatet e anketës, të cilat kryesisht i referohen aspekteve të trajnimit praktik gjatë studimeve universitare dhe në këtë kontekst edhe bashkëpunimit të universiteteve me WLP. si kontribues në kryerjen e praktikës në fermë/kompani të studentëve gjatë studimeve universitare.

Studimi i tregut të punës ka treguar qartë se më shumë se 150 fermerë dhe përfaqësues të fermave dhe ndërmarrjeve në fushën e bujqësisë dhe blegtorisë nga Shqipëria dhe Kosova e konsiderojnë formimin praktik profesional si faktorin më të rëndësishëm, pothuajse vendimtar, për punësimin e shpejtë të të diplomuarve universitarë. Përveç një formimi solid shkencor dhe teknik, ata kërkojnë që të diplomuarit të trajnohen në përdorimin e teknologjisë së informacionit dhe dixhitalizimin, të jenë të aftë në gjuhët e huaja dhe të trajnohen në komunikim dhe ekstension në bujqësi dhe blegtori. Vlerësime të ngjashme për aftësitë e të diplomuarve kanë shprehur rreth 190 përfaqësues të institucioneve publike në nivel qendror dhe rajonal nga fushat e bujqësisë, blegtorisë, ushqimit dhe sigurisë ushqimore, si dhe rreth 270 studentë dhe personel akademik nga programet e studimit të projektit. Në këtë projekt janë përfshirë edhe universitetet.

Në intervista dhe seminare gjatë studimit bazë dhe anketimit, fermat dhe ndërmarrjet nga sektori i blegtorisë dhe agrobiznesit, si dhe përfaqësues të sektorit publik në këtë fushë, shprehën mbështetjen e tyre të plotë dhe shumë inkurajuese për partnerët universitar të këtij projekti për aplikimin e studimeve universitare të kombinuara me praktikën (modeli i dyfishtë) në fushën e bujqësisë dhe blegtorisë, pasi kjo është mënyra më e sigurt për të rritur cilësinë e formimit profesional, teorik dhe praktik të studentëve si profesionistë të rinj që do të kontribuojnë në zhvillimin e qëndrueshëm afatgjatë dhe modernizimi i sektorit të blegtorisë në vendet tona.

Feramat, ndërmarrjet dhe shoqatat e tyre nga sektori i agrobiznesit kanë shprehur gatishmërinë e tyre për të punuar ngushtë me partnerët universitar në këtë projekt për të ofruar trajnim praktik për studentët përmes praktikës së gjatë në fermë/kompani si pjesë e diplomës bachelor dhe për të zyrtarizuar këtë bashkëpunim, fillimisht duke zgjatur marrëveshjet ekzistuese të bashkëpunimit

për praktikat profesionale për studentët dhe, në një fazë të dytë, duke lidhur kontrata për praktika profesionale me studentë nga fermat dhe kompanitë e këtij sektori. Gjithashtu, përfaqësuesit e fermave/shoqatave kanë kërkuar njohjen dhe institucionalizimin e kontributit të tyre për realizimin e praktikave profesionale të studentëve nga shteti.

Në takimet e zhvilluara nga partnerët universitarë të këtij projekti me sipërmarrjet, u diskutuan gjerësisht format e bashkëpunimit me përfitim të ndërsjellë ndërmjet ndërmarrjeve dhe universitetit, si dhe stimujt e mundshëm për mbështetjen e tyre nëpërmjet masave nxitëse, si p.sh. bonus në vlerësimin e projekteve apo aplikimeve pranë agjencive për mbështetje financiare në kuadër të buxheteve të brendshme të të dy vendeve apo programit IPARD, lehtësim tatimor për kontributin në trajnimin praktik të studentëve, deri në mbështetjen financiare të një eksperti trajnimi për studentët gjatë periudhës së praktikës së tyre etj., në ferma dhe ndërmarrje të mëdha në bujqësi e blegtori.

Rezultatet e këtij projekti, si dhe studimi bazë i kryer si pjesë e projektit dhe i paraqitur në këtë publikim, mund të shërbejnë si ndihmë në adresimin e këtyre sfidave jo vetëm për partnerët e këtij projekti, por edhe për institucionet e arsimit të lartë në Shqipëri dhe Kosovë, me sfidën e vështirë të përafrimit të studimeve terciare me nevojat e zhvillimit social-ekonomik të vendeve dhe rajoneve si dhe të tregut të punës, veçanërisht që aktualisht ka shumë pak studime të tilla në të dy vendet për kërkesën dhe ofertën e kualifikimeve dhe aftësive nga arsimit terciar në tregun e punës në sektorin e bujqësisë dhe ushqimit, në sektorë të tjerë apo edhe në tregun e punës në tërësi në Shqipëri dhe Kosovë.

Ky studim bazë është rezultat i punës së universiteteve partnere në projektin Erasmus, të cilët janë cituar si autorë dhe bashkautorë në këtë botim. Megjithatë, kryerja e këtij studimi do të ishte e pamundur pa kontributin shumë të vyer të qindra përfaqësuesve të fermave dhe ndërmarrjeve të ndryshme, si dhe shoqatave dhe organizatave të tjera përfaqësuese në fushën e bujqësisë, blegtorisë dhe ushqimit, profesionistëve dhe zyrtarëve të administratës publike dhe politikave në nivel qendror, rajonal dhe bashkiak/komunal në këta sektorë, si dhe studentë dhe personel akademik të programeve të studimit të përfshirë në këtë projekt Erasmus në katër universitetet në Shqipëri dhe Kosovë. Falënderojmë sinqerisht të gjithë pjesëmarrësit në këtë studim për bashkëpunimin dhe kontributin e tyre të çmuar.

II. OFERTA DHE KËRKESA E AFTËSIVE NË TREGUN E PUNËS NË BLEGTORI, AGROBIZNES DHE SIGURI TË USHQIMIT ME PREJARDHJE SHTAYORE NË SHQIPËRI DHE KOSOVË.

Myqerem Tafaj¹, Dorjan Marku², Ardita Jahja-Hoxha³, Petri Kainulainen³, Muhamet Kamberi⁴ and Bahtir Hyseni⁵

¹Universiteti Bujqësor i Tiranës, Shqipëri, ²Universiteti “F.S.Noli” Korçë, Shqipëri, ³Universiteti i Shkencave të Aplikuara Savonia, Finlandë, ⁴Universiteti “H. Prishtina” Prishtinë, Kosovë, ⁵Universiteti “I. Boletini” Mitrovicë, Kosovë

2.1. Metodologjia

- Anketa është realizuar duke aplikuar metodën sasiore të kërkimit, duke përdorur pyetësorë të strukturuar me lloje të ndryshme pyetjesh dhe përgjigjesh, të emërtuar si më poshtë:

- Po/Jo;
- Kategoria;
- Zgjedh prej listës;
- Shkallë e vlerësimit/rangimit.

Shkalla e Likert-it prej 1 deri 5 me kuptimin si vijon:

1 - aspak; 2 - shumë pak; 3 - mesatarisht; 4 - shumë; 5 – tepër (shumë).

Metodat e përdorura për realizimin e intervistave me të anketuarit ishin si më poshtë:

- Shpërndarja online e pyetësorit. Para se t'i afrohem këtij hapi, platforma Webropol⁴ u përdor si një mjet për krijimin dhe vlerësimin e anketave të bazuara në ueb;
- Intervistat ballë për ballë.

Pyetësori u strukturua si më poshtë:

a) Pjesa e përgjithshme e pyetësorit përfshinte informacion demografik:

- Shteti (Shqipëri, Kosovë);
- Gjinia; mosha;
- Niveli arsimor, të gjitha certifikatat/gradat: certifikata e shkollës fillore, matura shtetërore e shkollës së mesme, matura shtetërore e shkollës së mesme profesionale, diploma profesionale pas sekondare; diploma e arsimit të lartë: bachelor, master, doktor shkencash & tituj akademik;
- Profesion/punësimi.

b) Pjesa specifike e pyetësorit

Në varësi të përgjigjes së të anketuarit ose përkatësisë së tyre në një profesion të caktuar, ata u drejtuan në seksionin e duhur të pyetësorit ose në seksionin që korrespondonte me *tre grupet e synuara* në vijim:

⁴ Webropol: Baseline Assessment WP" DualAFS (webropolsurveys.com)

- i) *Sektori privat* - Në këtë target grup, të anketuarit i përkisnin fermave bujqësore dhe blegtorale, firmave të tjera të përfshira në aktivitete bujqësore apo shoqatave bujqësore që vepronin në Shqipëri dhe Kosovë. Madhësia e fermës apo biznesit u vendos si kriter për të anketuarit. Përkatësisht, janë intervistuar vetëm përfaqësues të fermave dhe bizneseve të mesme dhe të mëdha.
- ii) *Sektori publik* – Pjesë e këtij target grupi ishin punëdhënësit e institucioneve publike të lidhura me bujqësinë dhe ushqimin në Shqipëri dhe Kosovë. Të anketuarit e kësaj kategorie përfshinin institucionet apo agjencitë publike të mëposhtme: Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural; zyrat rajonale për bujqësi dhe ushqim; agjencitë rajonale për shërbimin e ekstensionit bujqësor; drejtoritë komunale për bujqësi dhe ushqim.
- iii) *Sektori akademik* (“Akademia”) –Në këtë kategori të të anketuarve u caktua stafi akademik dhe administrativ dhe studentët e institucioneve të arsimit të lartë në Shqipëri dhe Kosovë. Të anketuarit përfshinin kryesisht studentë dhe pedagogë në fushën e Prodhimtarisë Shtazore në Universitetin Bujqësor të Tiranës (AUT)/Shqipëri dhe Universitetin e Prishtinës (UP)/Kosovë, në fushën e Menaxhimit të Agrobiznesit në Universitetin e Korçës (UNIKO)/Shqipëri dhe në fushën e Teknologjisë Ushqimore në Universitetin e Mitrovicës (UMIB)/Kosovë, si dhe mësimdhënësit në shkollat e mesme profesionale në të dy vendet. Numri i përgjithshëm i pyetësorëve të shpërndarë ishte 919, nga të cilët 561 ishin plotësisht të plotësuar dhe të vlefshëm statistiki. Në pjesën tjetër të pyetësorëve (përkatësisht 358) u plotësua vetëm pjesa e përgjithshme. Prandaj, ky grup i të anketuarve nuk ka mundur t'i qaset pjesës specifike të pyetësorit dhe janë adresuar vetëm në pjesën e përgjithshme. Numri i vlefshëm i pyetësorëve të shpërndarë sipas grupeve të synuara ishte si më poshtë::
- Grupi i synuar Sektori privat (150 përgjigje)
 - Grupi i synuar Sektori publik (144 përgjigje)
 - Grupi i synuar Akademia (267 përgjigje)

Numri i pyetësorëve të vlefshëm mund të konsiderohet i mjaftueshëm për objektivat e këtij studimi në të dy vendet. Janë kryer studime të krahasueshme me një numër të vogël përgjigjesh (rreth 30 për grupin e synuar).

Në total, ka rreth 30,000 ferma dhe biznese blegtorale të mesme dhe të mëdha në të dy vendet, pra në Shqipëri dhe Kosovë. Sipas Rama & Xhabiri (2017)⁵, janë gjithsej 32 644 ndërmarrje të regjistruara (ndërmarrje aktive sipas Regjistrimit të Bizneseve të INSTAT, BR, në fushën e bujqësisë në Shqipëri me të paktën një punonjës të regjistruar). Kjo do të thotë se kampioni total me 150 pyetësorë të vlefshëm të grupit të synuar “sektori privat” është rreth 0.5% e numrit total dhe mund të konsiderohet si kampion i mjaftueshëm.

Numri i studentëve dhe pedagogëve në programet e studimit të Prodhimtarisë Shtazore në UBT dhe UP, Menaxhimi i Agrobiznesit në UNIKO dhe Teknologjia Ushqimore në UMIB është rreth

⁵ Rama, L. & Z. Xhabiri (2017): Skills Needs Analysis Questionnaire, 2017

1500-1600, pra, kampioni i përgjithshëm prej 267 pyetësorë të vlefshëm përfaqëson rreth 17% të numrit të përgjithshëm, që do të thotë një mostër përfaqësuese shumë e mirë. Për më tepër, numri i përgjithshëm i të punësuarve në sektorin publik të bujqësisë dhe sigurisë ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë është rreth 2000 - 2500, pra kampioni total prej 144 pyetësorë të vlefshëm përbën rreth 7% të totalit dhe mund të konsiderohet si kampion përfaqësues..

Statistikat: Të dhënat e marra nga kjo mostër anketimi u analizuan statistikisht duke përdorur paketën Webropol dhe paketën SPSS ⁶. Për analizën e variancës janë përdorur dy faktorë kryesorë fiks, përkatësisht “rajoni apo shteti” (me 2 nivele: Shqipëria dhe Kosova) dhe “Grupi i synuar sipas llojit të profesionit apo tregut të punës” (me 3 nivele: sektori privat, sektori publik. dhe grupi i synuar akademik). Kjo do të thotë se dizajni ishte një dizajn me dy faktorë.

Janë llogaritur parametrat përshkrues statistikorë dhe më pas është kryer analiza e variancës. Kjo analizë u krye për të gjithë kampionin (të dhëna të vlefshme për të tre grupet e synuara të të anketuarve) dhe më pas u vlerësuan efektet për secilin grup të synuar dhe u kuantifikuan për parametra të ndryshëm të hulumtuar në këtë anketë.

2.2. Karakteristikat e përgjithshme të kampionit të të anketuarve në anketë

a) Regjioni ose vendi i respondentëve

Sipas të dhënave të paraqitura në Figurën 2-1, tregohet se 55% e pyetësorëve të vlefshëm rrjedhin nga Shqipëria, ndërsa Kosova zë 45%. Megjithatë, shpërndarja rajonale e të dhënave mund të përshkruhet si e pranueshme.

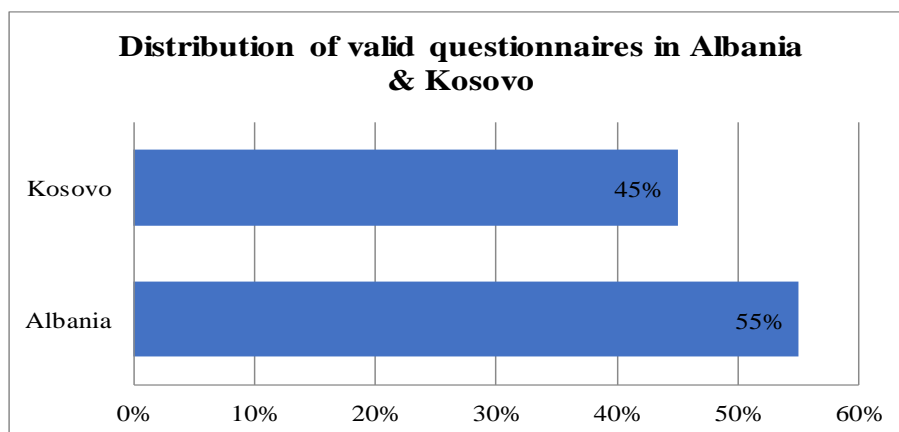

Figura 2-1. Shtrirja regjionale e respondentëve

b) Gjinia e respondentëve

Duke marrë parasysh numrin e pyetësorëve të vlefshëm, 57% e të anketuarve ishin meshkuj, ndërsa 43% ishin femra. Këto shifra janë shumë afër raportit gjinor të përfshirë në aktivitetet që lidhen me sektorin e bujqësisë.

⁶ SPSS package, 2021

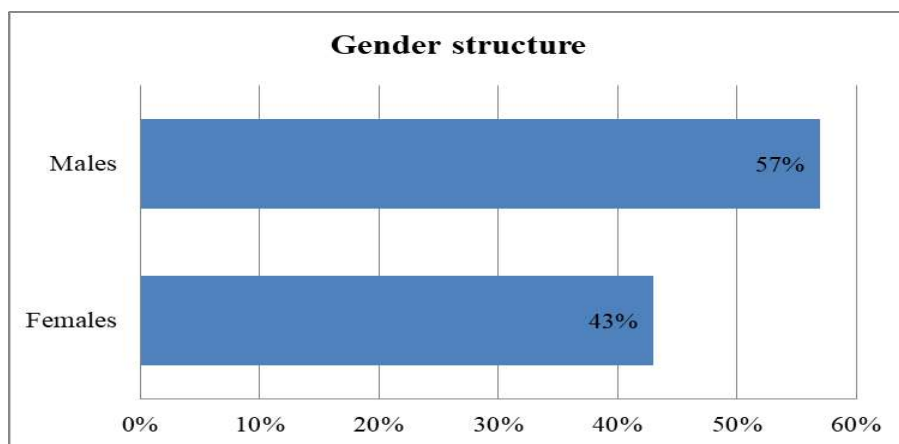

Figura 2-2 Struktura gjinore e respondentëve

c) Moshë e respondentëve

Dy grup moshë zënë peshën më të madhe të të anketuarve: grup moshë 51-64 vjeç përbën 30% të përgjigjeve të fituara, ndërsa grupet e tjera, d.m.th. 25-34, 35-40 dhe 41-50, përbëjnë afërsisht 10-15% të të anketuarve. Ky kategorizim i përgjigjeve është në përputhje me strukturën moshore të fuqisë punëtore bujqësore. Përqindja pothuajse e dyfishtë e grup moshës 51-64 vjeç krahasuar me grup moshat e tjera të punëtorëve në këtë sektor tregon se moshë e punëtorëve në këtë sektor po rritet me shpejtësi midis fermerëve dhe punëtorëve në institucionet qeveritare bujqësore. Grup moshat 18-24 vjeç praktikisht përbëhen nga studentët e lëndëve të sipërpërmendura, d.m.th. nuk ka lidhje me fuqinë punëtore bujqësore.

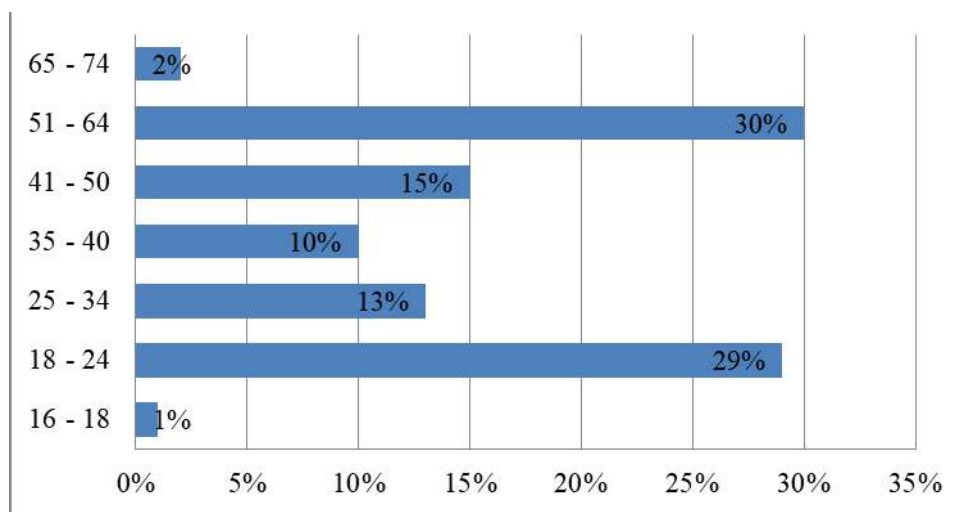

Figura 2-3 Shpërndarja e moshës së respondentëve

d) Niveli i edukimit të respondentëve

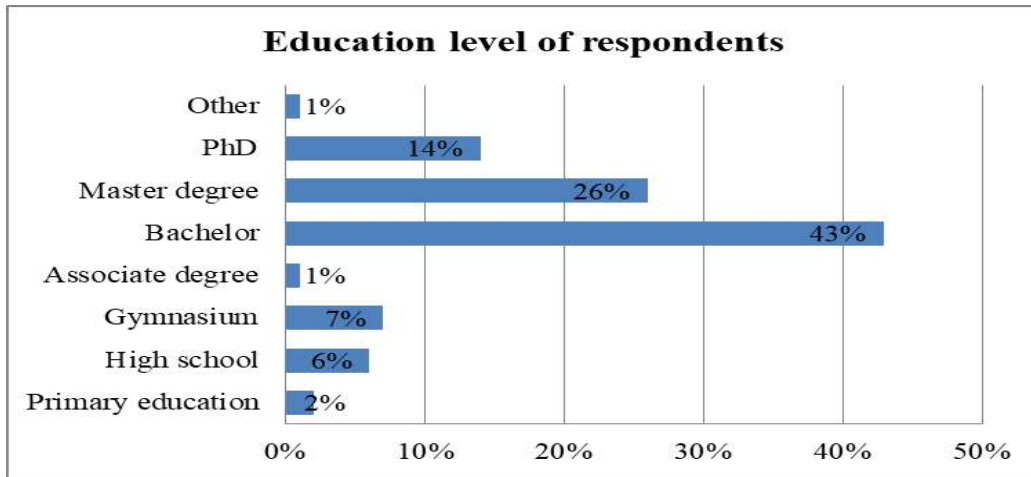

Figura 2-4 Shpërndarja e respondentëve sipas nivelit të edukimit

Duke qenë se grupet e synuara janë shumë heterogjene dhe kampioni i përbërë përfshin edhe grupin e studentëve, shpërndarja sipas nivelit arsimor bazuar në numrin total të të anketuarve është shumë e pasaktë. Prandaj, ka kuptim të diskutohet kjo shpërndarje sipas grupeve të ndryshme të profesioneve (shih tabelën 2-1).

Tabela 2-1 Niveli i edukimit të respondentëve sipas grupeve të ndryshme të synuara dhe grupeve profesionale

Grupi i synuar	Treguesi	Niveli i edukimit								
		Edukim bazë	Shkollë profesionale	Gjimnaz	Diplomë Bachelor	Master	Doktoratë	Tjetër	Post sekondare	Gjithsej
Industri-biznes dhe shoqatë	Numri	1	4	1	25	18	2	1	3	55
	% e nivelit	5.88	7.27	1.61	6.44	7.79	1.60	7.14	30	6.10
Farmer dhe shoqatë fermerësh	Numri	15	23	25	49	7	0	1	0	120
	% e nivelit	88.24	41.82	40.32	6.44	7.79	1.60	7.14	30	13.30
Student	Numri	1	25	34	165	33	0	2	6	266
	% e nivelit	5.88	45.45	54.84	6.44	7.79	1.60	7.14	30	29.49
Nxënës të shkollës profesionale	Numri	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	% e nivelit	0	1.82	0	0	0	0	0	0	0.11
Ministri, agjenci qendrore, drejtori	Numri	0	0	0	17	29	5	0	0	51
	% e nivelit	0	0	0	6.44	7.79	1.60	7.14	30	5.65

Agjenci regionale bujqesore/drejtori	Numri	0	0	1	84	72	7	0	0	164
	% e nivelit	0	0	1.61	6.44	7.79	1.60	7.14	30	18.18
Drejtori komunale/bashkiake	Numri	0	2	0	14	7	0	0	0	23
	% e nivelit	0	3.64	0	6.44	7.79	1.60	7.14	30	2.55
OJQ/konsulente për bujqësi/shqim	Numri	0	0	0	2	8	3	1	0	14
	% e nivelit	0	0	0	6.44	7.79	1.60	7.14	30	1.55
Profesionist të lirë	Numri	0	0	1	6	18	7	0	1	33
	% e nivelit	0	0	1.61	6.44	7.79	1.60	7.14	30	3.66
Staf akademik	Numri	0	0	0	26	39	101	9	0	175
	% e nivelit	0	0	0	6.44	7.79	1.60	7.14	30	19.40
Gjithsej	Numri	17	55	62	388	231	125	14	10	902
	% prej total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Grupi i synuar Target group	Parameters	Education level								Total number (n)
		Basic education	VET High school	Gymnasium	Diploma, Bachelor	Master	Doctor degree	Others	Post secondary	
Industry businesses and associations	Count	1	4	1	25	18	2	1	3	55
	% within Education	5,9	7,3	1,6	6,4	7,8	1,6	7,1	30	
Farmer and farm associations	Count	15	23	25	49	7	0	1	0	120
	% within Education	88,2	41,8	40,3	12,6	3	0	7,1	0	
Students	Count	1	25	34	165	33	0	2	6	266
	% within Education	5,9	45,5	54,8	42,5	14,3	0	14,3	60	
VET students	Count	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	% within Education	0	1,8	0	0	0	0	0	0	
Ministries, central agencies of agriculture	Count	0	0	0	17	29	5	0	0	51
	% within Education	0	0	0	4,4	12,6	4	0	0	
Regional agricult. agencies/ departments	Count	0	0	1	84	72	7	0	0	164
	% within Education	0	0	1,6	21,6	31,2	5,6	0	0	
Dept of agricult. and food in municipalities	Count	0	2	0	14	7	0	0	0	23
	% within Education	0	3,6	0	3,6	3	0	0	0	
NGO/consulting in agric and food	Count	0	0	0	2	8	3	1	0	14
	% within Education	0	0	0	0,5	3,5	2,4	7,1	0	
Freelance professionals	Count	0	0	1	6	18	7	0	1	33
	% within Education	0	0	1,6	1,5	7,8	5,6	0	10	
Academic staff	Count	0	0	0	26	39	101	9	0	175
	% within Education	0	0	0	6,7	16,9	80,8	64,3	0	
Total	Count	17	55	62	388	231	125	14	10	902
	% within Education	100	100	100	100	100	100	100	100	

Rezultatet e përmbladhura të tabelës 2-1 janë si në vijim:

-Në grupin e synuar “**sektori privat**” janë gjithsej 222 pyetësorë të vlefshëm. Prej tyre, 175 u përkasin të anketuarve nga fermat, agrobizneset industriale dhe shoqatat bujqësore. Sa i përket nivelit arsimor: 60.6% e tyre kanë diplomë universitare; 14.9% diplomë e shkollës së mesme; 15.4% një diplomë formimi profesional; 9.3% një diplomë e arsimit fillor (shkollimi i detyrueshëm me 8 vite shkollë deri në vitin 2009 dhe 9 vite shkollim më pas). Shpërndarja është shumë më interesante në nëngrupin e shoqatave të fermave dhe agrobizneseve, me gjithsej 120 pjesëmarrës: 47.5% e tyre janë me diplomë universiteti, 20.8% me shkollë të mesme, 19.2% me shkollë të mesme profesionale dhe vetëm 12.5 % kanë arsim të detyrueshëm. Kjo përqindje relativisht e lartë e pjesëmarrësve me diplomë universitare në këtë target grup është dukshëm më e lartë se niveli arsimor i fermerëve apo pronarëve të firmave të tjera në fushën e bujqësisë dhe ushqimit. Gjithashtu, mund të konstatohet se një numër i konsiderueshëm i pjesëmarrësve me diplomë universitare në këtë target grup i përkasin fermave dhe bizneseve të mëdha, si dhe shoqatave (fermerë, biznese, profesionistë) të këtij sektori. Ky grup i madh i synuar (sektori privat) përfshin gjithashtu 47 profesionistë me diplomë universitare që punojnë si ekspertë të pavarur dhe në OJQ dhe firma konsulence.

-Grupi i synuar “**sektori publik**” përfshin gjithsej 238 punonjës që janë pjesë e autoriteteve/departamenteve qendrore, rajonale dhe vendore/departamentet e bujqësisë dhe sigurisë ushqimore, si dhe Qendrat për Transferimin e Teknologjisë në Bujqësi (QTTB) në Korçë dhe Fushë Krujë ku ka reparte për prodhimin e kafshëve. Të gjithë të anketuarit e punonjësve të sektorit publik kanë një diplomë universitare, ose diplomën e mëparshme (4 – 4.5 vite studim) përpara futjes së sistemit Bachelor/Master, ose diplomën e re bachelor dhe master. Sipas këtij target grupi, 108 të anketuar kishin diplomë master, ndërsa 12 prej tyre kishin përfunduar studimet e doktoratës. Shumica e të diplomuarve të doktoratës punojnë si studiues dhe konsulentë në QTTB.

e) *Kategoritë profesionale të respondentëve*

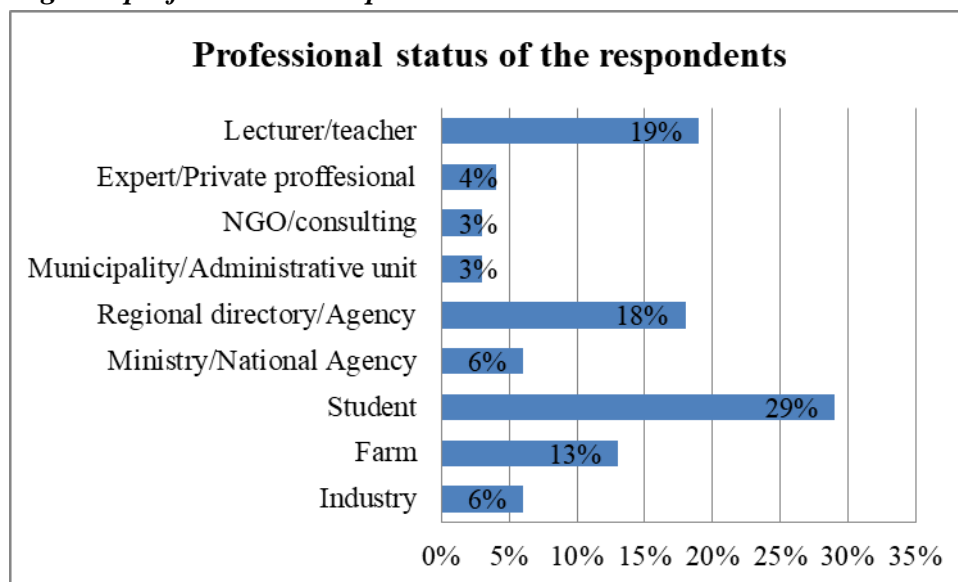

Figura 2-5 Shpërndarja e respondentëve sipas kategorisë profesionale

Shpërndarja e të anketuarve (gjithsej 914 pjesëmarrës) sipas statusit të profesionit tregon se 25% e të anketuarve i përkasin grupit të synuar "Sektori privat", 27% i përkasin grupit të synuar "Sektori publik" dhe në fund studentët dhe pedagogët, referuar si "Grup Akademik", përbëjnë përqindjen më të madhe të të anketuarve, me 48%. Kjo shpërndarje e të anketuarve është pothuajse e pavarur nga rajoni ose vendi.

2.3 Vlerësimi nga punëdhënësit e sektorit privat të ofertës dhe kërkesës për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit me prejardhje shtazore

2.3.1 Karakteristikat grupit të synuar punëdhënësit (sektori privat)

a) *Mostra sipas llojit të firmave/bizneseve në "sektorin privat"*

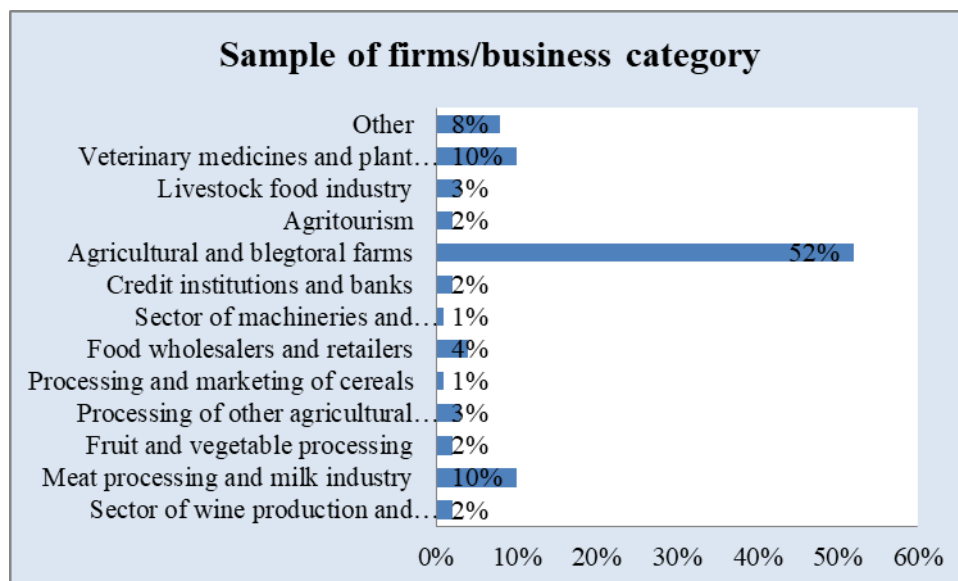

Figura 2-6 Shembull i llojit të firmave/bizneseve në "sektorin privat" (përgjigje n= 147)

Pjesën më të madhe të ndërmarrjeve e zënë fermat blegtorale (52%), të ndjekura nga ndërmarrjet ushqimore (10%), firmat e barnave veterinare dhe produkteve për mbrojtjen e bimëve (10%), tregtimi i inputeve bujqësore (4%) dhe ndërmarrjet e ushqimit të përbërë nga kafshët (3%).

b) *Mostra sipas numrit të punonjësve në "sektorin privat"*

Figura 2-7 tregon se 86 % e të anketuarve ishin pjesë e ndërmarrjeve të mesme me më pak se 20 punonjës, 5 % kishin 21-40 punonjës, ndërsa 8,5 % i përkisnin ndërmarrjeve të mëdha me më shumë se 40 punonjës. Kjo e dhënë pasqyron shumë mirë strukturën e sipërmarrjeve në sektorin agroushqimor, e krahasueshme me të dhëna të tjera nga studimet e tregut të punës në

lidhje me sektorin e agrobiznesit në ekonominë shqiptare (p.sh. Honorati et al., 2018⁷). Në fakt, shumica e ndërmarrjeve që punësojnë më shumë se 40 punonjës i përkasin kompanive të industrisë ushqimore.

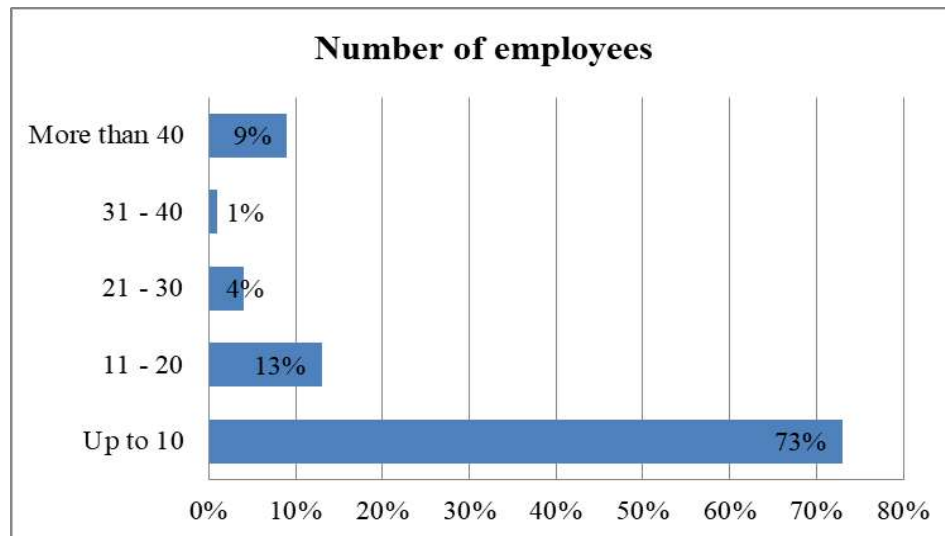
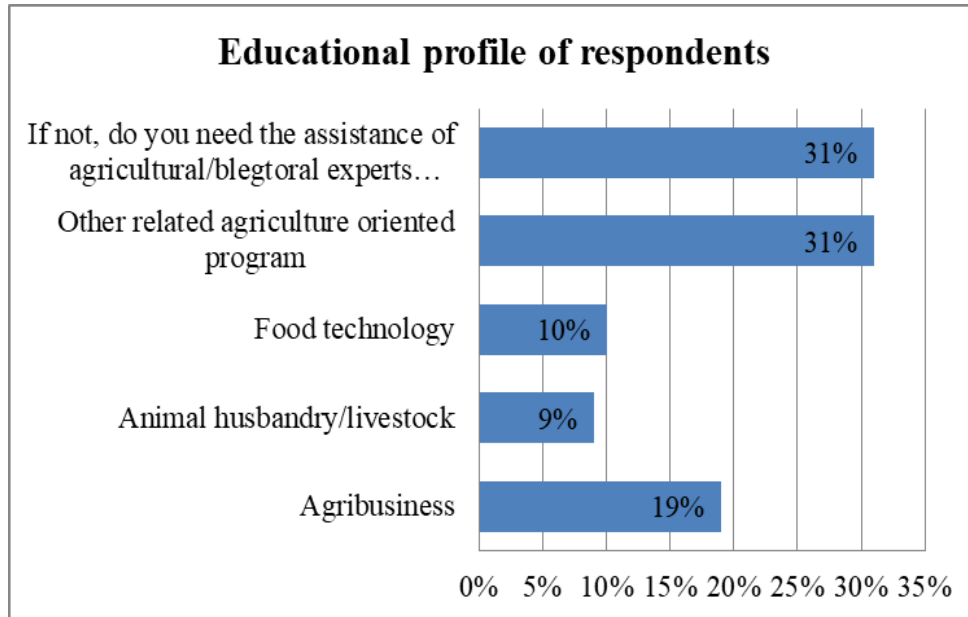

Figura 2-7 Mostra sipas numrit të të punësuarve në "sektorin privat" (n=147)

c) *Mostra sipas nivelit të edukimit të punësuarve në "sektorin privat"*

a) *Figura 2-8 Mostra sipas nivelit të edukimit të punësuarve në "sektorin privat"* (n= 138)

⁷Honorati, Maddalena; Johansson De Silva, Sara; Kupets, Olga; Berger, Sara. 2018. Job Dynamics in Albania: A Note Profiling Albania's Labor Market. World Bank, Washington, DC. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29962>.

Rezultatet e figurës 2-8 tregojnë se rreth 28% e të anketuarve kanë studiuar Shkenca Bujqësore, 10% Teknologji Ushqimore, ndërsa 31% kanë diplomë universitare në programe të tjera studimi të orientuara nga bujqësia. Është interesante se 31% e firmave/bizneseve nuk kanë staf me diploma përkatëse universitare, por këshillohen nga konsulentët që kanë mbaruar studimet universitare në shkencat bujqësore.

a) Vlerësimi nga sektori privat për aftësitë e të diplomuarve në biznes, menaxhim dhe ekstension

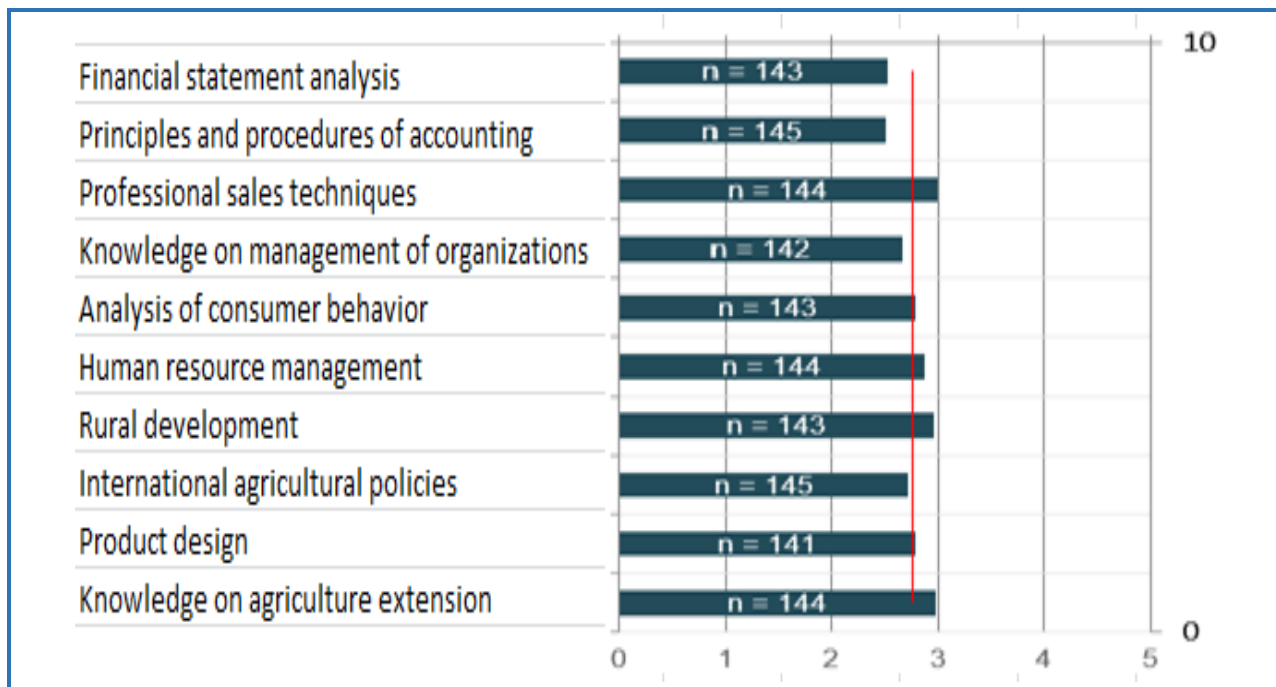

Figura 2-9 Vlerësimi nga sektori privat për aftësitë e të diplomuarve në biznes, menaxhim dhe ekstension (n = 147).

Duke marrë parasysh rezultatet nga Figura 2-9, mund të vërehet qartë se të anketuarit zotërojnë nivele mbi mesataren e njohurive dhe aftësive të nevojshme ekonomike, menaxheriale dhe të ekstensionit (vlerat mesatare janë midis 2,5 dhe 3,0 në shkallën nga 1 deri në 5). Në sektorët e tyre përkatës ekonomik, punëdhënësit e anketuar i kushtuan një vlerë të lartë njohurive dhe aftësive që lidhen me ekstensionin bujqësor, zhvillimin rural, marketingun dhe menaxhimin e burimeve njerëzore.

b) Vlerësimi i aftësive në TIK të të diplomuarve nga sektori privat

Tabela 2-2 Vlerësimi i aftësive TIK të të diplomuarve nga sektori privat (n=147)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Shkathtësitë bazike me kompjuter	25.0%	22.9%	32.6%	18.8%	0.7%	2.5	3
Shkathtësitë e avancuara kompjuterike	27.5%	27.5%	19.0%	23.9%	2.1%	2.5	2
Programet kompjuterike për menaxhim të fermës	33.1%	19.0%	21.8%	24%	2.1%	2.4	2

Kontrolli i procesit me ndihmën e kompjuterit	22.5%	12.2%	42.9%	22.4%	0%	2.7	3
---	-------	-------	-------	-------	----	------------	----------

*Shkallë e vlerësimit: 1 - aspak; 2- shumë pak; 3 - mesatare; 4 - shumë; 5 – tepër shumë

Mesatarisht, punëdhënësit e sektorit privat i vlerësuan njohuritë dhe aftësitë e TIK të të diplomuarve me një mesatare 2.4 – 2.7 dhe një mesatare 2 - 3 në një shkallë nga 1 deri në 5, me më shumë theks në programet bazë kompjuterike (mesatarja 2.7 dhe mesatarja 3).

c) Vlerësimi i shkathtësive bazë teknike të të diplomuarve nga sektori privat

Tabela 2-3 Vlerësimi i shkathtësive teknike të të diplomuarve nga sektori privat (n=146)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Teknologjia e bimëve dhe kafshëve	10.5%	14%	27.3%	39.8%	8.4%	3.2	3
Teknologjia e përpunimit të produkteve	18.2%	18.9%	21%	37.7%	4.2%	2.9	3
Sistemet e transportit dhe shpërndarjes	16%	33.3%	33.3%	15.3%	2.1%	2.5	3
Mekanizimi i prodhimit	22.9%	20.8%	22.9%	30.6%	2.8%	2.7	3
Kontrolli i kompjuterizuar i proceseve	20%	27.6%	24.8%	24.1%	3.5%	2.6	3
Ndërtimet në bujqësi dhe blegtori	18.6%	20%	34.5%	24.8%	2.1%	2.7	3

Punëdhënësit e anketuar nga grupi i synuar "sektori privat" kishin pritshmëri mjaft të larta për njohuritë dhe aftësitë kryesore profesionale të të diplomuarve. Notat mesatare për të gjitha aftësitë e listuara janë mbi mesataren, duke filluar nga 2.5 – 3.2, dhe një mesatare prej 3 në bazë të shkallës nga 1 deri në 5. Vlerat mesatare më të larta ekzistojnë për aftësitë në teknologjinë e prodhimit të kafshëve dhe bimëve. Të gjitha njohuritë dhe aftësitë e përfshira në këtë grup janë praktikisht kompetenca dhe aftësi profesionale thelbësore. Prandaj, një rezultat kaq i lartë mund të merret si një sinjal se të diplomuarve u mungojnë aftësitë që merren nga praktika ose në tregun e punës. Honorati & Johansson (2018)⁸ dolën në një përfundim të ngjashëm në studimin e tyre të tregut të punës, në të cilin sipërmarrjet shqiptare theksojnë qartë nevojën e lartë për përmirësimin e aftësive dhe kompetencave kryesore profesionale dhe teknike të të diplomuarve.

d) Vlerësimi i aftësive komunikuese dhe gjuhësore të të diplomuarve nga sektori privat.

Tabela 2-4 Aftësitë e komunikimit dhe gjuhët e huaja (n = 143)

Aftësitë	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Hartimi i raporteve dhe dokumenteve të ndryshme	19.4%	33.8%	32.4%	13.7%	0.7%	2.4	2
Elokuent dhe preciz në komunikim	23%	20.1%	36.7%	18%	2.2%	2.6	3
Idetë krijuese në komunikimin me shkrim	22.5%	25.4%	35.5%	15.2%	1.4%	2.5	3
Idetë krijuese në komunikimin me gojë	21%	10.9%	41.3%	25.4%	1.4%	2.8	3

⁸ Honorati, M. & Johansson, S. da Silva (2018): "Demand for Skills in Albania: An Analysis of the Skills Towards Employment and Productivity Survey", the World Bank, Washington, DC

Leximi, të kuptuarit dhe komunikimi profesional	23.7%	13.7%	38.9%	20.1%	3.6%	2.7	3
Kompetenca në komunikimin zyrtar online	21.5%	20.7%	28.1%	26.7%	3%	2.7	3
Njohja e gjuhëve të huaja	33.6%	17.8%	19.3%	23.6%	5.7%	2.5	2

Në bazë të përgjigjes së punëdhënësve, aftësitë komunikuese të të diplomuarve si punonjës vlerësohen si të rëndësishme, ndërsa njohuritë e gjuhëve të huaja konsiderohen si domosdoshmëri. Rezultatet e të gjithë parametrave të aftësive të komunikimit janë pak mbi mesataren, me mesatare që lëvizë nga 2.4 – 2.7 dhe medianë prej 2 - 3 në shkallën nga 1 deri në 5. Këto pikë konsiderohen si tregues shumë të rëndësishëm, duke dëshmuar se punëdhënësit në këta Sektorë ekonomikë në Shqipëri dhe Kosovë kanë një kërkesë të lartë për të ashtuquajturat "aftësi të reja të ekonomisë" (Honorati & Johansson, 2018), që është një sinjal i mirë për një zhvillim dinamik të këtyre ndërmarrjeve..

e) Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve nga sektori privat në rekrutim

Figura 2-10 Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve sipas rekrutimeve në sektorin privat (n = 143)

Interesant është fakti se punëdhënësit në sektorin e bujqësisë dhe nën sektorët në Shqipëri dhe Kosovë i kanë vlerësuar lart të gjitha aftësitë që i përkasin grupit “Aftësitë ndër personale”. Vlerat mesatare lëvizin midis 2.8 – 3.5 ndërsa vlerat e medianës midis 3 - 4, në shkallën nga 1 - 5. Bazuar në shpeshtësinë e përgjigjeve të vëzhguara nga punëdhënësit nga pyetësorët, aftësitë më të rëndësishme vlerësohen ato që lidhen me punën në grup, personaliteti, qëndrimi pozitiv, vetëbesimi, aftësia për të menaxhuar situata të vështira në punë, aftësia për të punuar në kushte të ndryshme dhe besnikëria ndaj kompanisë. Aftësitë e sipërpërmendura kanë shënuar vlerat më të larta të mesatares (3.5) dhe medianës (4), duke riafirmuar edhe një herë kërkesën e lartë për këto aftësi dhe nevojën që “produkti universitar” duhet të fokusohet në zotërimin e tyre. Tendenca të ngjashme janë vërejtur edhe nga Honorati & Johansson (2018) midis firmave shqiptare në sektorë të tjerë të ekonomisë.

f) *Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori privat në rekrutimin e të diplomuarve*

Tabela 2-5 Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori privat në rekrutimin e të diplomuarve (n = 142)

Aftësitë	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Trajnimi në kompani gjatë studimeve	12.2%	10.1%	23.7%	42.5%	11.5%	3.3	4
Studime, trajnime praktike jashtë vendit	9.2%	20.4%	24.6%	37.3%	8.5%	3.2	3
Trajnim i vazhdueshëm (LLL)	5%	16.6%	19.4%	48.2%	10.8%	3.4	4
Zhvillimi i planit të biznesit	12.4%	16.1%	21.2%	42.3%	8%	3.2	4
Organizimi i aktiviteteve të ndryshme në fushat e vullnetarizmit, çështjet sociale, OJQ-të, etj.	17.9%	29.3%	32.1%	19.3%	1.4%	2.6	3

Punëdhënësit presin që të diplomuarit të kenë aftësi të mira praktike, njohuri ekonomike dhe në disa raste të kenë studiuar jashtë vendit, gjë që reflektohet në vlerat e larta të mesatares (3.2 – 3.4) dhe medianës (4). Rëndësia e këtyre aftësive është theksuar nga punëdhënësit shqiptarë në disa studime të tregut të punës (p.sh., Honorati & Johansson, 2018; Honorati et al., 2018; Rama & Xhabiri, 2017). Prandaj, mund të thuhet se ka një kuptim shumë të gjerë të nevojave të tregut të punës për profesionistët me njohuri dhe aftësi solide praktike dhe të aplikuar. Ky vëzhgim vlen për të dy vendet, Shqipërinë dhe Kosovën.

g) *Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori privat.*

Tabela 2-6 A Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori privat (n = 142)

Përshkrimi	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Pjesëmarrja e Partnerëve të punës në zhvillimin e kurrikulave për trajnim praktik.	13.6%	26.4%	28.6%	28.6%	2.8%	2.8	3
Pranimi i studentëve në kompani për trajnim praktik	13.5%	10.6%	28.4%	37.6%	9.9%	3.2	3
Mbikëqyrja e trajnimit praktik të studentëve	19.6%	17.4%	31.1%	26.8%	5.1%	2.8	3
Identifikimi dhe publikimi i kompanive për trajnimin praktik të studentëve.	17%	24.8%	22%	31.9%	4.3%	2.8	3
Stimujt financiarë për kompanitë për aftësimin praktik të studentëve	9.1%	27.5%	19%	33.8%	10.6%	3.1	3

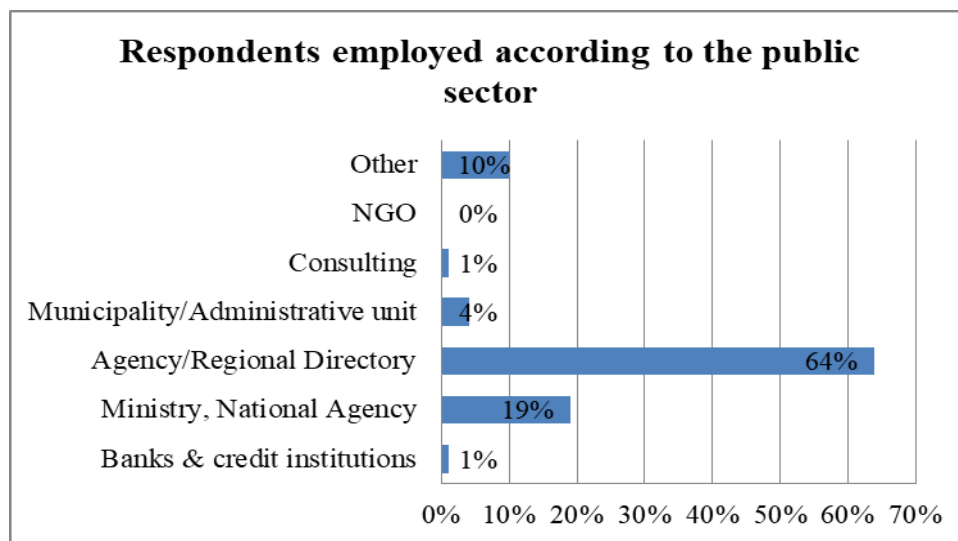
Ky sondazh konfirmon se punëdhënësit e këtyre sektorëve në të dy vendet janë të vetëdijshëm se bashkëpunimi i ngushtë midis universitetit dhe Partnerëve të Punës dhe Jetës (WLP) është një aspekt thelbësor për realizimin e një arsimit të lartë praktik dhe në përgjithësi profesional. Kjo reflektohet në notat e mesatares (2.8 – 3.1) dhe medianës (3). Megjithatë, duhet theksuar se këto vlera janë më të ulëta se ato të vërejtura për aftësitë praktike profesionale të sipërpërmendura. Mund të argumentohet se ndërsa punëdhënësit është mjaft e qartë se sa të rëndësishme janë aftësitë praktike të të diplomuarve dhe aplikantëve, ka ende punë për t'u bërë për t'i bindur ata

(punëdhënësit) që të kuptojnë më mirë zgjidhjen e duhur, që është trajnimi i mirë praktik gjatë universitetit. studimet.

2.4 Rezultatet e vlerësimit nga punëdhënësit e sektorit publik në lidhje me ofertën dhe kërkesën për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit.

2.4.1 Karakteristikat e grupit të synuar të punëdhënësve "sektori publik"

a) *Mostra sipas llojit të institucioneve në "sektorin publik"*

a) **Figura 2-11** *Mostra sipas llojit të institucioneve në "sektorin publik"* (përgjigje n= 144)

Sipas të dhënave të paraqitura në Figurën 2-11, rreth 64% e të anketuarve ishin kryesisht punonjës të agjencive dhe departamenteve rajonale të bujqësisë, blegtorisë, sigurisë ushqimore dhe shërbimeve të ekstensionit, të ndjekur nga autoritetet kombëtare (ministrinë, agjencitë, autoriteti, etj) me 19%, ndërsa pjesa tjetër e të anketuarve të sektorit publik i përkisnin Bashkive, Qendrave Konsulente dhe Bujqësore të Transferimit të Teknologjisë (QTTP).

b) Vlerësimi i kualifikimeve dhe aftësive nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve

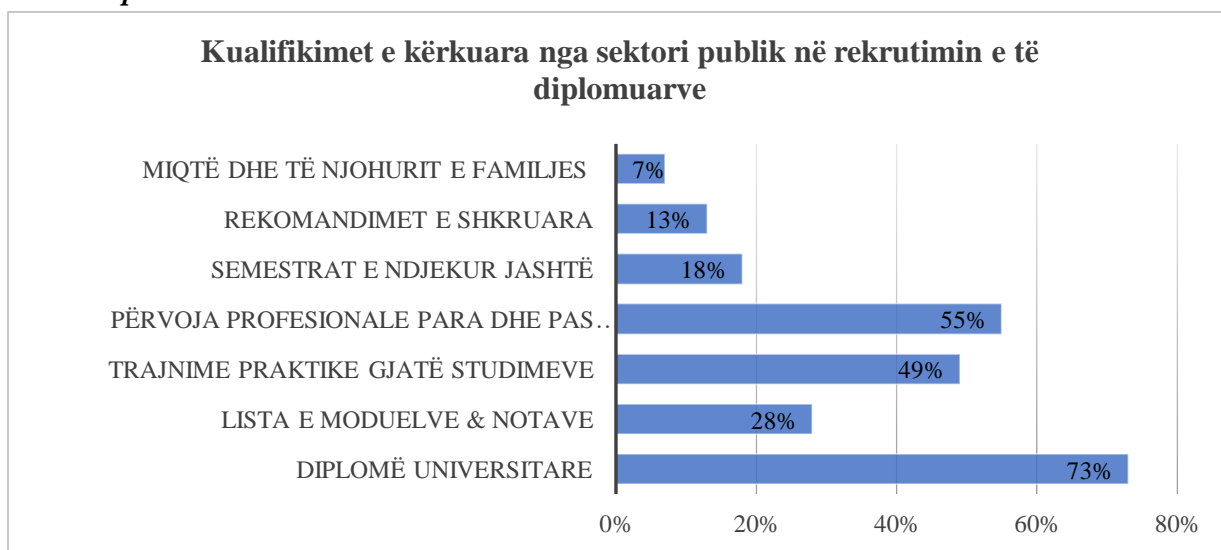

Figura 2-12 Vlerësimi i kualifikimeve dhe aftësive (në%) nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve (n= 136)

Gjatë rekrutimit të të diplomuarve si profesionistë/punonjës në sektorin publik, kualifikimet formale të arsimit të lartë (diploma, fusha e studimit, lista e moduleve, lista e notave, etj.) u vlerësuan si më të rëndësishmet nga 73 % e të anketuarve. Trajnimi praktik përbën 49 % të përgjigjeve të të anketuarve, ndërsa praktika ose përvoja profesionale para ose gjatë studimeve universitare përbënin 55 % të përgjigjeve, të cilat gjithashtu vlerësohen shumë lart. Studimi jashtë vendit për një pjesë të një semestri ose për disa semestra u vlerësua nga vetëm 18% e të anketuarve, rekomandimi ose miratimi me shkrim përmendet nga 13% e tyre, ndërsa marrëdhëniet familjare dhe faktorë të tjerë subjektivë (p.sh. ndikimi politik, etj.) janë gjithashtu. i pranishëm, megjithëse ky ndikim deklarohet si shumë i dobët sa i përket ndikimit (vetëm 7% e të anketuarve e deklarojnë këtë), gjë që nuk është plotësisht realiste, pasi këta faktorë subjektiv shpesh kanë një ndikim të konsiderueshëm dhe ndonjëherë luajnë një rol vendimtar në rekrutimin e punonjësve. në institucionet publike.

Kur analizohen rezultatet e renditjes së kriterëve për punësimin e të rinjve të diplomuar në sektorin privat në krahasim me atë publik, përgjithësisht mund të thuhet se në Shqipëri dhe Kosovë, ekziston një marrëveshje e gjerë në të dy sektorët për nevojat e tregut të punës për punonjës apo të diplomuar me njohuri dhe aftësi solide praktike dhe të aplikuara.

c) *Vlerësimi i përputhjes ndërmjet aftësive të të diplomuarve të rekrutuar dhe kërkesave të vendeve të punës në institucionet publike*

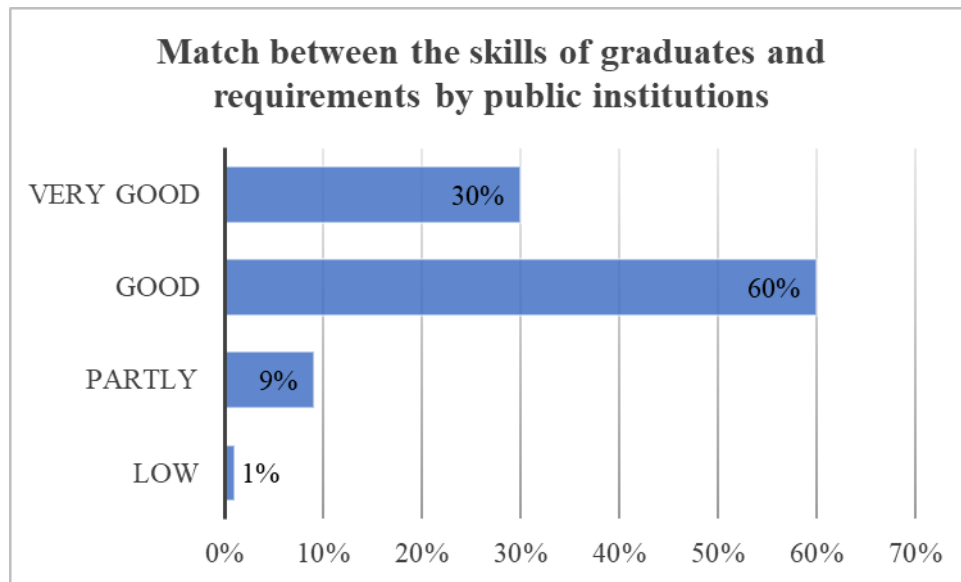

Figura 2-13 Vlerësimi i përputhjes ndërmjet aftësive të të diplomuarve të rekrutuar dhe kërkesave të vendeve të punës në institucionet publike (n=139)

Sipas të dhënave të figurës 2-13, përputhja midis aftësive të të diplomuarve të rekrutuar dhe kërkesave të aftësive në punët e institucioneve publike në fushën e prodhimit të kafshëve, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit me prejardhje shtazore u vlerësua si mesatare me 60% e të anketuarve, ndërsa 30% e tyre e konsiderojnë atë si shumë të mirë. Ky duket të jetë një mbivlerësim në krahasim me vlerësimet për aftësitë dhe kualifikimet individuale të diskutuara në paragrafët e mëposhtëm të këtij studimi.

b) *Vlerësimi i aftësive të biznesit, menaxhimit dhe ekstensionit të të diplomuarve nga sektori publik*

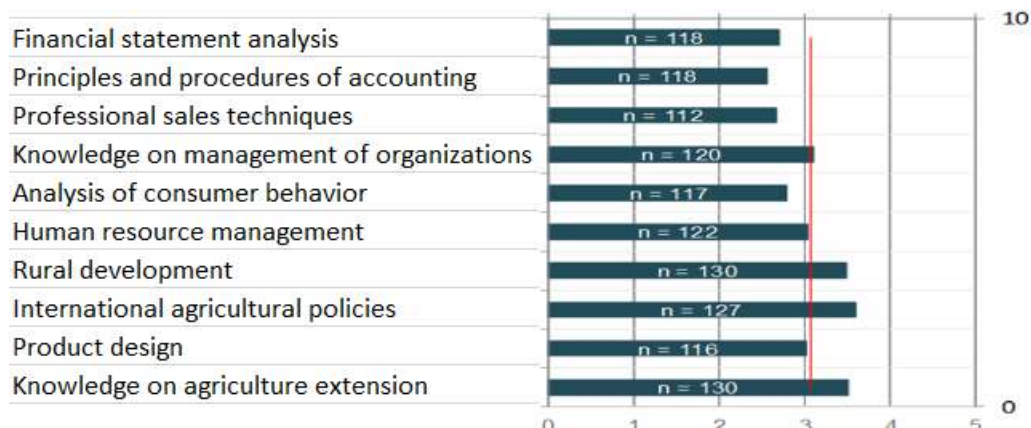

Figura 2-14 Vlerësimi i aftësive të biznesit, menaxhimit dhe ekstensionit të të diplomuarve nga sektori publik (n = 130)

Vlerësimet e sektorit publik për këtë grup aftësish janë përgjithësisht më të larta krahasuar me ato të sektorit privat. Rezultati mesatar varion nga 2.6 – 3.6 në bazë të shkallës nga 1 në 5, pra një vlerësim dukshëm mbi mesataren. Sektori publik i kushton më shumë rëndësi aftësive të shërbimeve të ekstensionit (mesatarja 3.5), zhvillimit rural (mesatarja 3.6) dhe politikave ndërkombëtare bujqësore (mesatarja 3.5), të ndjekura nga njohuritë për menaxhimin e ndërmarrjeve dhe burimet njerëzore (mesatarja 3). Këto vlerësime tregojnë se tregu i punës si i sektorit privat ashtu edhe atij publik ka pritshmëri pothuajse po aq të larta sa i përket aftësive ekonomike dhe menaxheriale..

c) Vlerësimi i aftësive TIK të të diplomuarve nga sektori publik

Tabela 2-7 Vlerësimi i aftësive TIK të të diplomuarve nga sektori publik (n=142)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Aftësitë bazë kompjuterike	17.1%	17.9%	33.3%	26.8%	4.9%	2.8	3
Aftësi të avancuara kompjuterike	2.5%	11.5%	43.4%	36.9%	5.7%	3.3	3
Programe kompjuterike për menaxhimin e fermave	4.6%	10%	36.2%	40%	9.2%	3.4	3
Kontrolli i procesit me ndihmën e kompjuterit	5.8%	8.3%	43.4%	31.7%	10.8%	3.3	3

Sipas përgjigjes së të anketuarve, aftësitë e TIK-ut të të diplomuarve vlerësohen mbi mesataren dhe të larta nga punëdhënësit e sektorit publik, me një mesatare që varion nga 2,8 - 3,4 dhe një medianë prej 3 në një shkallë nga 1 në 5. Në të kundërtën e sektorit privat, sektori publik i kushton më shumë rëndësi aftësive të mëposhtme: Programet kompjuterike për menaxhimin e fermës/biznesit, aftësitë e avancuara kompjuterike dhe kontrollin e procesit me ndihmën e kompjuterit, ndërsa sektori privat i kushton më shumë rëndësi aftësive bazë kompjuterike. Kjo do të thotë se sektori publik është shumë më i vetëdijshëm për nevojën për "aftësi të reja të ekonomisë" (Honarati & Johansson, 2018) dhe tendencat e zhvillimit të TIK-ut dhe dixhitalizimit në bujqësi. Nga të dhënat e treguara në tabelën 2-7, mund të konstatohet se ky sektor është gjithashtu shumë më afër zhvillimit të TIK-ut dhe dixhitalizimit krahasuar me të gjithë sektorët e tjerë në Shqipëri dhe Kosovë. Megjithatë, duhet pasur parasysh se shumica e fermave dhe ndërmarrjeve private që morën pjesë në këtë anketë janë të mesme dhe shumë pak prej tyre janë ferma dhe biznese të mëdha. Dihet mirë se krahasuar me bizneset dhe fermat e mesme, firmat/bizneset e mëdha kanë shumë më tepër kapacitete, veçanërisht burime njerëzore për zhvillime dhe inovacione të reja në teknologji, kryesisht në fushën e TIK-ut dhe dixhitalizimit..

d) Vlerësimi i aftësive kryesore teknike profesionale të të diplomuarve nga sektori publik

Tabela 2-8 Vlerësimi i aftësive kryesore teknike profesionale të të diplomuarve nga sektori publik (n = 140)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Teknologjia e përpunimit të produktit	3.9%	10.8%	41.5%	36.9%	6.9%	3.3	3
Sistemet e transportit dhe shpërndarjes	8.5%	20.3%	51.7%	15.3%	4.2%	2.9	3
Teknologjia e prodhimit dhe mekanizimi	9.3%	13.2%	39.5%	31%	7%	3.1	3

Vlerësimet e larta të vërejtura nga përgjigjet e pyetësorëve për njohuritë dhe aftësitë kryesore profesionale, të treguara me notën mesatare, që variojnë nga 2.9 – 3.1, tregojnë lehtësisht pritshmëritë shumë të larta të sektorit publik për këto lloje aftësish. Me sa duket, këto janë të dhëna shumë të rëndësishme që vënë në dukje mungesën e këtyre aftësive në programet e studimit të ofruara nga institucionet e arsimit të lartë për të rinjtë e diplomuar. Ekziston gjithashtu një ngjashmëri e pritshmërive të tregut të punës midis sektorit privat dhe atij publik për aftësitë kryesore profesionale, të cilat vërehen në studime të tjera mbi tregun shqiptar të punës (p.sh., Honorati & Johansson, 2018).

e) Vlerësimi i aftësive komunikuese dhe të gjuhëve të huaja të të diplomuarve nga sektori publik

Tabela 2-9 Vlerësimi i aftësive komunikuese dhe të gjuhëve të huaja të të diplomuarve nga sektori publik (n = 143)

Aftësitë	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Hartimi i raporteve dhe dokumenteve të ndryshme	9.6%	19.2%	44.8%	22.4%	4%	2.9	3
Elokuent dhe preciz në komunikim	4.1%	21.9%	52.8%	17.1%	4.1%	3	3
Idetë krijuese në komunikimin me shkrim	7.3%	15.3%	47.6%	23.4%	6.4%	3.1	3
Idetë krijuese në komunikimin me gojë	7.5%	15%	51.7%	20%	5.8%	3	3
Leximi, të kuptuarit dhe komunikimi profesional	7.9%	15.1%	43.6%	27.8%	5.6%	3.1	3
Kompetenca në komunikimin zyrtar online	8.7%	17.5%	40.5%	26.2%	7.1%	3.1	3
Njohja e gjuhëve të huaja	1.6%	9.8%	49.6%	30.1%	8.9%	3.3	3

Rezultati i vlerësimit të punëdhënësve të sektorit publik sa i përket aftësive të komunikimit dhe grupit të gjuhëve të huaja është konsideruar mbi mesataren, me notat mesatare që variojnë nga 2.9 - 3.3 dhe rezultatet e medianës prej 3.0 në shkallën nga 1 në 5. Krahasuar me punëdhënësit e sektorit privat, vlerësimi është dukshëm më i lartë, veçanërisht në aftësitë e gjuhëve të huaja, shkrimin e raporteve dhe dokumenteve të ndryshme, idetë kreative në komunikimin me shkrim

dhe të kuptuarit e leximit dhe komunikimin profesional, si dhe kompetencat në komunikimin zyrtar online. Kjo do të thotë se punëdhënësit e sektorit publik janë shumë më të vetëdijshëm për nevojën për "aftësi të reja të ekonomisë" sesa punëdhënësit e sektorit privat. Kjo gjithashtu mund të shihet si një mangësi e punëdhënësve të sektorit privat në menaxhimin e burimeve njerëzore dhe identifikimin e aftësive dhe kualifikimeve të punonjësve dhe punëtorëve..

f) Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve nga sektori publik në rekrutim

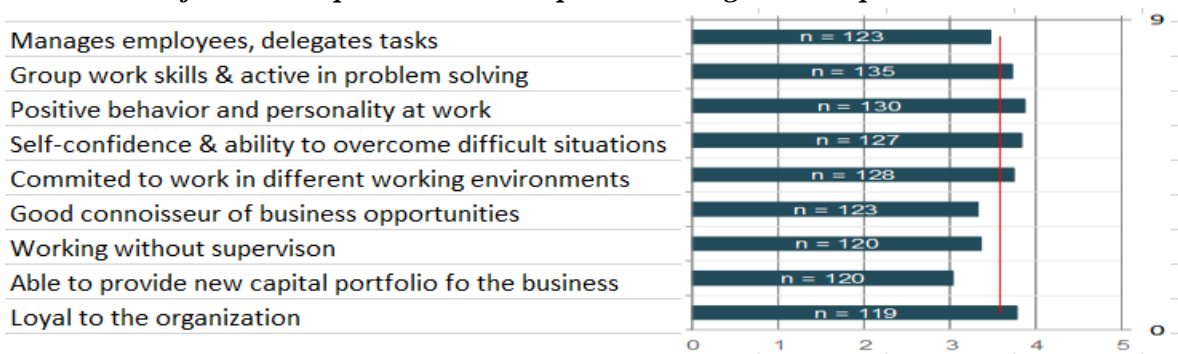

Figura 2-15 Vlerësimi i aftësive ndërpersonale të të diplomuarve nga sektori publik në rekrutim (n = 143)

Të gjitha aftësitë që i përkasin grupit të aftësive ndërpersonale janë vlerësuar mbi mesataren dhe me rezultate mesatare të larta ndërmjet 3 – 3,9 dhe medianë 3 – 4 në shkallën 1 – 5, nga punëdhënësit e sektorit publik në Shqipëri dhe Kosovë. Këto vlerësime janë padyshim më të larta se ato të vlerësuara nga punëdhënësit e sektorit privat (rezultate mesatare 2.5 – 3.5). Punëdhënësit e sektorit publik i vlerësojnë si shumë të rëndësishme aftësitë e mëposhtme: punën në grup, personalitetin dhe qëndrimin pozitiv, vetëbesimin, aftësinë për t'u përballur me situata të vështira në punë, aftësinë për të punuar në kushte të ndryshme dhe besnikërinë ndaj kompanisë. Notat mesatare më të larta variojnë nga 3.7 – 3.9 dhe një rezultat mesatar prej 4.

g) Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve

Tabela 2-10 Vlerësimi i aftësive praktike profesionale nga sektori publik në rekrutimin e të diplomuarve (n = 140)

Aftësitë	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Trajnimi në kompani gjatë studimeve	2.3%	6.2%	21.7%	52%	17.8%	3.8	4
Studime, trajnime praktike jashtë vendit	4.7%	1.6%	19.5%	48.4%	25.8%	3.9	4
Trajnim i vazhdueshëm (LLL)	0.8%	3.9%	22.1%	56.7%	16.5%	3.8	4
Zhvillimi i planit të biznesit	2.4%	4%	35.7%	46.8%	11.1%	3.6	4
Organizimi i aktiviteteve të ndryshme në fushat e vullnetarizmit, çështjet sociale, OJQ-të, etj.	1.6%	12.3%	50%	29.5%	6.6%	3.3	3

Punëdhënësit e sektorit publik kanë pritshmëri shumë të larta nga trajnimi praktik i të diplomuarve, veçanërisht aftësi të mira praktike, njohuri teknike dhe biznesi, si dhe studime të

plota ose semestra jashtë vendit, gjë që reflektohet në rezultatet shumë të larta të mesatares (3.3 – 3.9) dhe medianës (4). Vlerësimet më të larta të rezultateve zbatohen për praktikën, studimet jashtë vendit dhe trajnimin e vazhdueshëm (LLL), me vlera mesatare që variojnë nga 3.8-3.9 dhe një medianë prej 4. Kjo është gjithashtu në përputhje me vëzhgimet e anketave të tjera të lidhura në tregun shqiptar të punës (përfshirë Honorati & Johansson, 2018; Honorati, 2020). Këto vlera mesatare janë midis 0.4 - 0.7 pikë më të larta krahasuar me ato të sektorit privat. Kjo tregon se tregu i punës në Shqipëri dhe Kosovë, si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat, ka një kërkesë të lartë për punonjës, pra të diplomuar, me njohuri dhe aftësi solide praktike dhe të aplikuara..

h) Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori publik

Tabela 2-11 Vlerësimi i bashkëpunimit ndërmjet universitetit dhe Partnerëve të punës nga sektori publik (n = 140)

Përshkrimi	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Pjesëmarrja e Partnerëve të punës në zhvillimin e kurrikulave për trajnim praktik.	2.4%	7.8%	40.6%	36.7%	12.5%	3.5	3
Pranimi i studentëve në kompani për trajnim praktik	2.5%	8.3%	36.3%	34.7%	18.2%	3.6	4
Mbikëqyrja e trajnimit praktik të studentëve	3.2%	5.6%	32.8%	44.8%	13.6%	3.6	4
Identifikimi dhe publikimi i kompanive për trajnimin praktik të studentëve.	4.2%	5%	33.6%	47.1%	10.1%	3.5	4
Stimujt financiarë për kompanitë për aftësimin praktik të studentëve	5.5%	4%	22.8%	48.8%	18.9%	3.7	4

Rezultatet e këtij studimi tregojnë qartë se krahasuar me punëdhënësit e sektorit privat, punonjësit publikë janë shumë më të vetëdijshëm për faktin se bashkëpunimi i ngushtë midis universitetit dhe partnerëve jetësor të punës është thelbësor për arsimin e lartë praktik dhe të përgjithshëm profesional të mirë. Kjo reflektohet në vlerësimet e rezultateve (më të larta se mesatarja) me rezultate mesatare midis 3.5 – 3.7 dhe rezultate të medianës prej 4 që janë rreth 0.7 pikë më të larta se ato në sektorin privat. Kjo do të thotë se në krahasim me punëdhënësit privatë, punonjësit e sektorit publik janë qartësisht më të vetëdijshëm për faktin se nivelet më të larta të arsimit, veçanërisht aftësitë praktike të të diplomuarve, mund të arrihen kryesisht përmes trajnimit në punë (trajnimi në kompani) gjatë studimeve në institucionet e arsimit të lartë.

2.5 Rezultatet e vlerësimit nga grupi i synuar “Akademia” në lidhje me ofertën dhe kërkesën për aftësi në sektorët e blegtorisë, agrobiznesit dhe sigurisë së ushqimit

2.5.1 Karakteristikat e nën-mostrës së target grupit “Akademia”

a) *Pjesëmarrja e studentëve dhe pedagogëve në nën-mostrën "Akademia".*

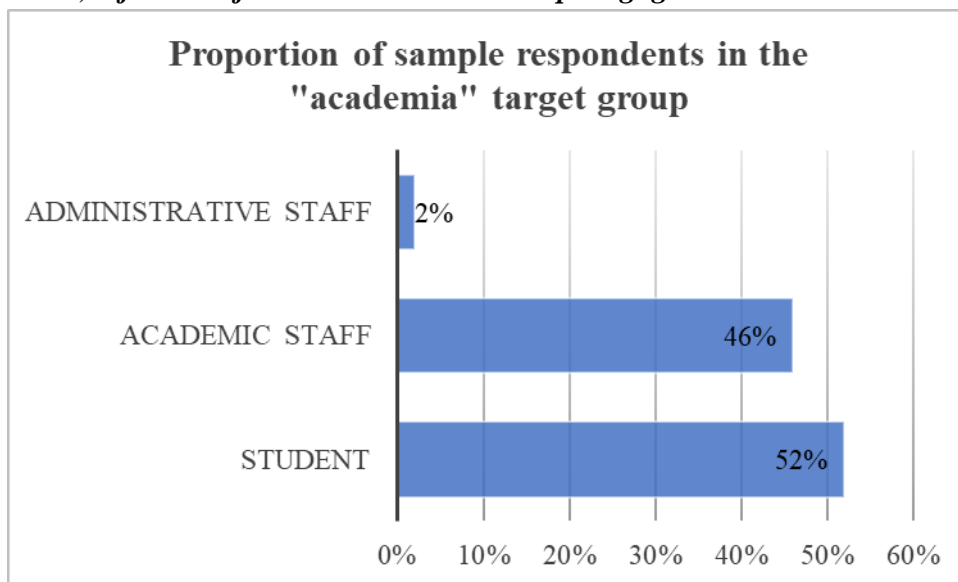

Figura 2-16 Pjesëmarrja e studentëve dhe pedagogëve në nën-mostrën "Akademia" (n = 265)

Përqindja e përgjigjes së studentëve dhe pedagogëve është përkatësisht 52% e përgjigjes së studentëve dhe 46% e stafit akademik, ndërsa stafi administrativ zë vetëm 2%. Për shkak të numrit të ulët të përgjigjeve (22%), përgjigjet e stafit akademik nuk janë marrë parasysh në analizën e mëposhtme të rezultateve të grupit të synuar "akademia".

2.5.2 Rezultatet e vlerësimit të grupit të synuar "akademia" në lidhje me objektivat dhe ofertën e kualifikimit të programeve të studimit dhe suksesin e të diplomuarve në tregun e punës.

a) *Infrastruktura dhe pajisjet e mjedisit mësimor universitar dhe të punës*

Tabela 2-12 Infrastruktura dhe pajisjet e mjedisit mësimor universitar dhe të punës (n = 267)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
Infrastruktura e dhomave të mësimdhënies dhe e punës	9%	18.5%	51.3%	15.5%	5.7%	2.9	3
Niveli i bibliotekës universitare	13.9%	28.5%	37.4%	15%	5.2%	2.7	3
Rrjeti i Internetit	17.8%	23.9%	38.6%	17%	2.7%	2.6	3

Grupi i synuar "Akademia" vlerëson përshtatshmërinë e infrastrukturës, pajisjeve dhe lidhjes së internetit në mjedisin mësimor dhe të punës me vlera mesatare. Megjithatë, ky vlerësim nuk mund të konsiderohet plotësisht realist, pasi pajisjet dhe kthinat janë minimale dhe shumë të vjetra. Kjo situatë e infrastrukturës dhe pajisjeve në sallat e mësimit është vërtetuar veçanërisht në dy

vitet e fundit gjatë pandemisë së Covid-19, pasi IAL-të nga Shqipëria dhe Kosova pjesëmarrëse në këtë studim nuk kishin as një kapacitet minimal për internet të shpejtë dhe Infrastrukturë TIK për studentët dhe pedagogët për mësimin elektronik.

b) Vlerësimi i pjesëmarrjes në përshtatjen e kurrikulave sipas nevojave të tregut të punës

Tabela 2-13 Pjesëmarrja në zhvillimin e kurrikulave (n = 267)

	1	2	3	4	5	Mesatarja	Mediana
A janë studentët të informuar mirë për programin e studimit?	2.3%	10.1%	37.1%	42.3%	8.2%	3.4	4
inkurajohen studentët të japin një kontribut aktiv në përmirësimin e performancës së universitetit?	7.2%	23.3%	36.8%	26.7%	6%	3	3
A janë të gjithë palët e interesuara, d.m.th., studentët, mësuesit dhe Partnerët Jetësor të Punës, të përfshirë në zhvillimin e kurrikulës?	11.3%	28.8%	37.9%	17.8%	4.2%	2.7	3
A janë objektivat dhe kompetencat mësimore të kurrikulave të orientuara drejt realitetit (d.m.th., tregu i punës, nevojat e sektorit) dhe trajnimi praktik?	6%	19.9%	45.1%	23%	6%	3	3
A korrespondojnë kurrikulat e programeve të studimit me tendencat e zhvillimit të sektorëve përkatës të ekonomisë?	5.3%	19.7%	44.7%	24.6%	5.7%	3.1	3

Vlerësimi i të gjithë target grupit "Akademia" për pjesëmarrjen në zhvillimin dhe përshtatjen e kurrikulave me nevojat e tregut të punës dhe të ekonomisë është mbi mesataren, gjë që nuk korrespondon me vlerësimin e punonjësve të sektorit privat dhe publik, veçanërisht në lidhje me pyetjet: "A janë të përfshirë të gjithë palët e interesuara, d.m.th. studentët, mësuesit dhe partnerët e jetës në punë, në zhvillimin e kurrikulës?", "A janë objektivat dhe kompetencat e mësuesit të kurrikulës të orientuara nga realiteti (d.m.th., tregu i punës, nevojat e sektori) dhe trajnimi praktik?", dhe, "A korrespondojnë kurrikulat e programeve të studimit me tendencat e zhvillimit të sektorëve përkatës ekonomik?". Në këtë pyetje, punëdhënësit si në sektorin privat ashtu edhe në atë publik nuk janë të kënaqur dhe për këtë arsye kanë pritshmëri dukshëm më të larta nga institucionet e arsimit të lartë dhe programet e studimit. Prandaj ata kërkojnë përfshirje aktive të punëdhënësve në zhvillimin e programeve të studimit dhe përshtatje më të mirë të kurrikulave dhe programeve të studimit me nevojat për aftësi të tregut të punës dhe ekonomisë..

c) *Shqyrtimi i pjesës teorike dhe praktike të kurrikulës*

Tabela 2-14 Marrja në konsideratë e pjesës teorike dhe praktike të kurrikulës gjatë ristrukturimit të saj (n = 265)

	1	2	3	4	Tepër shumë	Mesatarja	Mediana
Pjesa teorike	2.7%	6.9%	41.2%	42%	7.2%	3,4	3
Pjesa Praktike	8.3%	24.5%	33.2%	25.3%	8.7%	3	3

Vlerësimi i grupit të synuar "universiteti" lidhur me kurrikulat teorike dhe praktike gjithashtu nuk duket të jetë plotësisht real, pasi të anketuarit në pyetjet e tjera të këtij sondazhi shprehën pritshmëri shumë të larta, veçanërisht për aftësimin praktik të studentëve. Është e mundur që kjo pyetje të jetë keqkuptuar nga të anketuarit, d.m.th. të anketuarit ndoshta kanë vlerësuar se sa e rëndësishme duhet të jetë përfshirja e pjesës teorike dhe praktike në strukturën e kurrikulës. Me fjalë të tjera, të anketuarit thjesht po vlerësonin "sa e rëndësishme duhet të ishte" dhe jo se si është trajtuar në përvojën e tyre në rastet e mëparshme..

d) *Nevoja për promovimin e aftësive të studentëve në TIK dhe dixhitalizim*

Tabela 2-15 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në TIK dhe dixhitalizim? (n = 265)

Përgjigja	n	%
Po	262	98.9
Jo	3	1.1

Siç pritej, nevoja për të promovuar kompetencat e studentëve në TIK dhe dixhitalizim u vlerësua pothuajse njëzëri (98.9% e të anketuarve).

Për të shqyrtuar dhe diskutuar më mirë vlerësimin e pedagogëve dhe studentëve, rezultatet e analizës statistikore janë përfshirë me anë të ndërveprimeve "Parametër * Nëngrup", bazuar në analizën statistikore të vlerësimit për pyetjen ose parametrin përkatës të nëngrupit " Staf akademik" dhe nëngrupi "Studentët" veç e veç.

Tabela 2-16 jep vlerësimin e grupeve të synuara "staf akademik" dhe "studentë" mbi nevojën për të promovuar kompetencat e studentëve në TIK dhe dixhitalizim. Nga të dhënat e tabelës, nuk vërehen dallime të mëdha për nëngrupet përkatëse, "staf akademik" (100%) dhe "student" (97,8%).

Tabela 2-16 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në TIK dhe dixhitalizim?

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
Po	Numri	134	121	5	260
	% e totalit	97.8%	100%	100%	98.9%
Jo	Numri	3	0	0	3
	% e totalit	2.2%	0%	0%	1.1%
Total	Numri	137	121	5	263
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

e) Nevoja e promovimit të aftësive të studentëve në komunikim

Tabela 2-17 A duhet të nxisë kurrikula aftësitë e studentëve në komunikim? (n = 263)

Përgjigja	n	%
Po	260	98.9%
Jo	3	1.1%

Pyetja "A duhet të nxisë kurrikula aftësitë e studentëve në komunikim?" u vlerësua njëzëri nga të gjithë të anketuarit (98.9%) të grupit të synuar "Akademia". Vlerësimi statistikor nuk tregoi dallime në vlerësimin e dy "nëngrupeve" për këtë pyetje.

f) Nevoja e promovimit të aftësive të studentëve në menaxhimin e agrobiznesit dhe prodhimit.

Tabela 2-18 A duhet që kurrikula të promovojë aftësitë e studentëve në menaxhimin e agrobiznesit dhe prodhimit? (n = 262)

Përgjigja	n	%
Po	255	97.3%
Jo	7	2.7%

Rezultatet e vlerësimit pothuajse unanim (97.3%) të pyetjes së mëposhtme janë befasese: A duhet programi mësimor të promovojë aftësitë e studentëve në menaxhimin dhe prodhimin e agrobiznesit për sa u përket studentëve. Kjo tregon se studentët janë të vetëdijshëm për nevojën për këto aftësi.

g) Partneriteti i universiteteve me Partnerët e punës për zbatimin e trajnimit praktik të studentëve.

Tabela 2-19 Universitetet kanë hyrë në partneritet me Partnerët e punës për zbatimin e trajnimit praktik të studentëve (n = 260)

Përgjigja	n	%
Po	169	65%
Jo	91	35%

Pyetja "Nëse universitetet kanë hyrë në partneritet me WLP për zbatimin e praktikave profesionale?" është vlerësuar pozitivisht nga 65% e të anketuarve nga i gjithë target grupi "Akademia", ndërsa 35% e tyre janë përgjigjur negativisht.

Tabela e mëposhtme tregon dallimet në vlerësimin e kësaj pyetjeje nga studentët dhe pedagogët. Vetëm 77,3% e pedagogëve e konsiderojnë të domosdoshëm bashkëpunimin mes universitetit dhe partnerëve të punës, ndërsa 22,7% nuk e konsiderojnë të nevojshëm. Kjo normë e përgjigjes nuk mund të konsiderohet qëndrim i mirë i pedagogëve në lidhje me zbatimin e trajnimit praktik të studentëve. Nga ana tjetër, 53.3% e studentëve të anketuar janë të bindur për domosdoshmërinë e bashkëpunimit mes universitetit dhe partnerëve të punës. Kjo mund të konsiderohet si një shenjë shumë e mirë e studentëve për trajnimin praktik dhe në këtë mënyrë paraqet një sfidë të madhe për universitetet për të përmbushur pritshmëritë e studentëve në lidhje me trajnimin praktik..

Tabela 2-20 Universitetet kanë hyrë në partneritet me partnerët e punës për zbatimin e praktikave profesionale

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
Po	Numri	72	92	4	168
	% e totalit	53.3%	77.3%	100%	65.1%
Jo	Numri	63	27	0	90
	% e totalit	46.7%	22.7%	0%	34.9%
Total	Numri	135	119	4	258
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

h) A duhet që kurrikula t'u sigurojë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës?

Tabela 2-21 A duhet që kurrikula t'u sigurojë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës? (n=260)

Përgjigja	n	%
Po	184	70.8%
Jo	76	29.2%

Dy të tretat e të anketuarve në grupin e synuar "Akademia" iu përgjigjën pozitivisht pyetjes: A duhet kurrikulat t'u ofrojnë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës?

Tabela 2-22 A duhet që kurrikula t'u sigurojë studentëve aftësitë e nevojshme për të qenë konkurrues në tregun e punës?

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
Po	Numri	90	89	4	183
	% e totalit	67.2%	74.2%	100%	70.9%
Jo	Numri	44	31	0	75
	% e totalit	32.8%	25.8%	0%	29.1%
Total	Numri	134	120	4	258
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

Interesant është fakti se 67.2% e nëngrupit të studentëve i janë përgjigjur pozitivisht kësaj pyetjeje, që është një shenjë e mirë e besimit apo qëndrimit të studentëve ndaj kompetencave dhe aftësive që duhet të fitojnë gjatë studimeve të tyre, për të qenë në gjendje të konkurrojnë në tregun e punës pas diplomimit.

i) Mundësitë për studentët gjatë studimeve universitare

Në këtë anketë studentët dhe pedagogët janë pyetur për mundësitë apo kushtet që universitetet u ofrojnë studentëve gjatë studimeve. Nga kjo u identifikuan si më të rëndësishme dy mundësi, përkatësisht: Mundësia e studimit jashtë vendit për praktikë, konferenca, seminare etj., dhe pjesëmarrja e studentëve në projekte kërkimore, të cilat janë paraqitur në tabelën 2-23..

Tabela 2-23 Vlerësimi i grupit të synuar "Akademia" mbi mundësitë e studentëve gjatë studimeve të tyre (n =265)

	1	2	3	4	Tepër shumë	Mesatarja	Mediana
Mundësi studimi jashtë vendit për praktikë, konferenca, seminare etj.	20.8%	30.9%	31.3%	14%	3%	2.5	2.
Përfshirja ose pjesëmarrja e studentëve në projekte kërkimore.	11.7%	25%	41.7%	17%	4.6%	2.8	3

Pothuajse 56% e studentëve dhe 47% e pedagogëve vlerësojnë "Mundësinë e studimit jashtë vendit për praktikë, konferenca, seminare, etj." si inekzistente ose shumë të kufizuar, ndërsa 29% e studentëve dhe 33% e pedagogëve e vlerësojnë atë si mesatare. Kjo pajtueshmëri e rezultateve të të dy nëngrupeve, pra studentëve dhe pedagogëve, nga njëra anë, rrit besimin në këto rezultate, ndërsa nga ana tjetër, tregon se studentët janë të mirë-informuar dhe se shpesh janë të nënvlerësuar ose madje. injoruar pa një arsye të mirë.

Tabela 2-24 Vlerësimi i mundësisë së studentëve për studime jashtë vendit (praktikë, konferenca, seminare)

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
1	Numri	33	21	0	54
	% e totalit	23.9%	17.4%	0%	20.5%
2	Numri	44	36	2	82
	% e totalit	31.9%	29.8%	50%	31.2%
3	Numri	40	40	2	82
	% e totalit	29%	33.1%	50%	31.2%
4	Numri	17	20	0	37
	% e totalit	12.3%	16.5%	0%	14.1%
5	Numri	4	4	0	8
	% e totalit	2.9%	3.3%	0%	3%
Total	Numri	138	121	4	263
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

j) Suksesin në punësim dhe performancën e të diplomuarve në tregun e punës

Për të vlerësuar suksesin në punësim dhe performancën e të diplomuarve në tregun e punës, janë analizuar këto karakteristika: bashkëpunimi mes universitetit dhe partnerëve të punës në këshillimin e të diplomuarve për punësim; bashkëpunimin mes universitetit dhe partnerëve të punës për ndjekjen e performancës së të diplomuarve të tyre në tregun e punës; dhe mospërputhja ndërmjet kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla.

Tabela 2-25 Vlerësimi i target grupit “Akademia” mbi suksesin në punësim dhe performancën e të diplomuarve në tregun e punës (n = 260 - 265)

	1	2	3	4	Tepër shumë	Mesatarja	Mediana
Bashkëpunimi Universitet- Partner të punës për të rekomanduar/avokuar të diplomuarit për punësim. (n = 265)	15.9%	30.9%	36.6%	13.6%	3%	2.6	3
Bashkëpunimi Universitet- Partner të punës për të gjurmuar performancën e të diplomuarve në tregun e punës (n=260).	15.4%	31.9%	35.8%	15%	1.9%	2.6	3
A mendoni se ka mospërputhje mes kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla? (n = 264)	9.1%	21.6%	42.4%	20.1%	6.8%	2.9	3

Përafërsisht 47% e të anketuarve në grupin e synuar "Akademia" i vlerësojnë dy karakteristikat e para si inekzistente ose shumë të kufizuara. Kur merret parasysh vlerësimi i nëngrupeve individuale, pra studentëve dhe pedagogëve, në lidhje me "bashkëpunimin Universitet-partner të punës për të gjurmuar performancën e të diplomuarve në tregun e punës", 47% e studentëve dhe 49% e pedagogëve janë përgjigjur si jo-ekzistente fare ose shumë e kufizuar. Përsëri, një nivel shumë i lartë i pajtueshmërisë mes studentëve dhe pedagogëve është befasues; pasi një vlerësim i tillë nuk pritej nga studentët, të cilët zakonisht nuk janë aq të informuar sa pedagogët.

Tabela 2-26 Vlerësimi i bashkëpunimit Universitet-partner të punës për të gjurmuar performancën e të diplomuarve të tij në tregun e punës

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
1	Numri	31	8	0	39
	% e totalit	23.3%	6.6%	0%	15.1%
2	Numri	30	50	3	83
	% e totalit	22.6%	41.3%	75%	32.2%
3	Numri	48	43	1	92
	% e totalit	36.1%	35.5%	25.0%	35.7%
4	Numri	21	18	0	39
	% e totalit	15.8%	14.9%	0%	15.1%
5	Numri	3	2	0	5
	% e totalit	2.3%	1.7%	0%	1.9%
Total	Numri	133	121	4	258
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

Siç shihet nga tabela e mëposhtme, rreth 32,1 % e studentëve të anketuar dhe rreth 20,6 % e pedagogëve e kanë vlerësuar pyetjen "A mendoni se ka një mospërputhje midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla?" si "shumë" dhe "tepër

shumë", d.m.th mendojnë se ekziston kjo mospërputhje. Përveç kësaj, 51.3% e pedagogëve e vlerësoan mospërputhjen midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla si "mesatare", ndërsa vetëm 8.3% dhe 19.8% e pedagogëve të anketuar besojnë se kjo mospërputhje "nuk ekziston" ose është "e vogël", respektivisht; dmth. vetëm 28.1% besojnë se kualifikimet e të diplomuarve plotësojnë nevojën e tregut të punës për kualifikime. Kjo do të thotë se ekziston një besim i përhapur në mesin e pedagogëve se ka një mospërputhje të madhe midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla, gjë që rezulton në cilësi të pamjaftueshme dhe ka ndikim të drejtpërdrejtë në nivelin e arsimit të lartë, të paktën në fushën e bujqësisë dhe sigurisë ushqimore.

Tabela 2-27 Vlerësimi i mospërputhjes midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojës së tregut të punës për kualifikime të tilla

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
1	Numri	13	10	1	24
	% e totalit	9.5%	8.3%	25%	9.2%
2	Numri	33	24	0	57
	% e totalit	24.1%	19.8%	0%	21.8%
3	Numri	47	62	2	111
	% e totalit	34.3%	51.2%	50%	42.4%
4	Numri	28	24	1	53
	% e totalit	20.4%	19.8%	25%	20.2%
5	Numri	16	1	0	17
	% e totalit	11.7%	0.8%	0%	6.5%
Total	Numri	137	121	4	262
	% e totalit	100%	100%	100%	100%

k) Ndikimi i rezultateve të shkollës së mesme dhe të studimeve universitare në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës.

Një faktor tjetër që mund të ndikojë në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës është suksesi apo rezultatet e arritura në studimet e mesme dhe universitare.

Pyetja "A mendojnë se papunësia e të diplomuarve lidhet me performancën e tyre të dobët në shkollën e mesme?". është përgjigjur me "Po" nga 30.7% e të anketuarve të target grupit "Akademia", "Jo" nga 39.8% dhe "Nuk e di" nga pothuajse një e treta..

Tabela 2-28 Vlerësimi i grupit të synuar "Akademia" për rolin e notave të shkollës së mesme dhe universitetit dhe mundësitë e punësimit (n = 261 - 264)

	Po	Jo	Nuk e di	Mesatarja	Mediana
A mendojnë ata se papunësia e të diplomuarve lidhet me performancën e tyre të dobët në shkollën e mesme? (n = 264)	30.7%	39.8%	29.5%	2	2
A mendojnë ata se papunësia e të diplomuarve lidhet me performancën e tyre të dobët në studimet universitare? (n = 261)	41%	30.3%	28.7%	1.9	2

Nëse shikojmë vlerësimet e grupeve të veçanta, pra studentëve dhe pedagogëve, për ndikimin e rezultateve të shkollës së mesme në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës (tabela 2-29), gjejmë vlerësime shumë të ndryshme midis të dy nëngrupeve, pra studentë dhe pedagogë. Konkretisht, 43.7% e pedagogëve të anketuar konsiderojnë se rezultatet e shkollës së mesme kanë një ndikim negativ në suksesin e punësimit të maturantëve, ndërsa dukshëm më pak, praktikisht vetëm 19.6% e studentëve të anketuar, ndajnë këtë mendim..

Tabela 2-29 Vlerësimi i ndikimit të rezultateve të shkollës së mesme në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
Po	Numri	27	52	2	81
	% e totalit	19.6%	43.7%	40%	30.9%
No	Numri	68	35	1	104
	% e totalit	49.3%	29.4%	20%	39.7%
Total	Numri	43	32	2	77
	% e totalit	31.2%	26.9%	40%	29.4%

Pyetja tjetër në lidhje me suksesin në punësim ishte "A mendojnë ata se papunësia e të diplomuarve lidhet me performancën e tyre të dobët në studimet universitare? Kësaj pyetjeje i janë përgjigjur 41% e totalit të të anketuarve të akademisë me "Po", 30.3% me "Jo" dhe 28.7% nuk janë të sigurt (nuk e di)

Tabela 2-30 Vlerësimi i ndikimit të rezultateve të diplomimit në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës

Përgjigja	Statistikat	Student	Staf Akademik	Staf Administrativ	Total
Po	Numri	46	59	1	106
	% e totalit	33.6%	50.4%	20%	40.9%
Jo	Numri	47	30	1	78
	% e totalit	34.3%	25.6%	20%	30.1%
Total	Numri	44	28	3	75
	% e totalit	32.1%	23.9%	60%	29%

Nëse shikojmë vlerësimet e nëngrupeve të veçanta, përkatësisht studentëve dhe pedagogëve, në ndikimin e rezultateve të studimeve universitare në suksesin e punësimit të të diplomuarve në tregun e punës, shohim vlerësime shumë të ndryshme midis dy nëngrupeve. Koncretisht, 50.4% e pedagogëve të anketuar janë të mendimit se sukcesi i studimeve universitare ka ndikim negativ në suksesin e punësimit të të diplomuarve, ndërsa dukshëm më pak, përkatësisht vetëm 33.6% e studentëve të anketuar janë të këtij mendimi.

Në përgjithësi, bëhet e qartë se rezultatet e vlerësimeve të nëngrupeve të pedagogëve dhe studentëve në lidhje me rezultatet ose suksesin e studimeve universitare, kanë një ndikim dukshëm më të fortë në suksesin e punësimit të të diplomuarve pas studimeve të tyre sesa rezultatet e shkollës së mesme..

III. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE DHE KONKLuzionET

Myqerem Tafaj¹ and Dorjan Marku²

¹*Universiteti Bujqësor i Tiranës, Shqipëri*

²*Universiteti "F.S.Noli" Korçë, Shqipëri*

Objektivi kryesor i studimit bazë “Kërkesa dhe oferta për aftësi në bujqësi dhe siguri ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë”

Qëllimi i studimit bazë është të specifikojë përmbajtjen dhe qasjet e nevojshme për ngritjen e kapaciteteve dhe zhvillimin e kurrikulës së arsimit të lartë të synuar të dyfishtë. Rezultatet e studimit bazë për të përshtatur kurrikulat me nevoja të ndryshme lokale legjitimojnë zgjedhjen e përmbajtjes së lëndës si bazë njohurish dhe pikënisje në zhvillimin e një sërë materialesh mësimore. Së fundi, njohuritë e prodhuara do të ndihmojnë në përcaktimin e saktë të strategjisë së shpërndarjes dhe shfrytëzimit.

Qëllimi i përgjithshëm i anketës është të identifikojë grupet e synuara dhe përmbajtjen e orientuar drejt nevojave për kurrikulat e dyfishta në blegtori, agrobiznes dhe cilësi dhe siguri ushqimore. Kjo vlen për të dy vendet Kosovë dhe Shqipëri si dhe për trajnimin e përgjithshëm (LLL), në mënyrë që AUT, UNIKO, UPHP dhe UMIB përveç mësimdhënies të ofrojnë shërbime trajnimi për zhvillimin e kompetencave profesionale të ekspertëve të agrobiznesit dhe blegtorisë në mënyrë që të mbështesë zhvillimin e bujqësisë, blegtorisë, agrobiznesit dhe cilësisë dhe sigurisë së ushqimit në dy vende.

Disa objektiva të detajuara të studimit bazë janë:

- - Cilat janë pritshmëritë dhe nevojat e sektorit privat (fermat dhe bizneset e tjera) dhe institucionet publike të bujqësisë dhe sektorit ushqimor si punëdhënës të mundshëm për përfshirjen e profesionistëve të diplomuar në shkencat bujqësore dhe ushqimore?
- - Cilat janë llojet dhe aftësitë e njohurive të nevojshme për bujqësinë, blegtorinë, agrobiznesin dhe cilësinë dhe sigurinë e ushqimit në Shqipëri dhe Kosovë: (i) të jenë në gjendje të plotësojnë nevojat e sektorit dhe (ii) cilat praktika dhe role profesionale do të mbështesin transferimi i suksesshëm i njohurive dhe aftësive të nevojshme dhe krijimi i vetëdijes së re?
- - Çfarë burimesh janë në dispozicion dhe me çfarë sfidash përballet trajnimi praktik i dyfishtë i studentëve veçanërisht gjatë periudhës së studimeve universitare.

Metodologjia kërkimore e studimit bazë:

Studimi bazë përdori një metodë të përzier me të dhëna sasiore dhe cilësore. U aplikuan metodat e mëposhtme:

- *Metoda primare* e mbledhjes së të dhënave: u zhvilluan një grup pyetësorësh për të mbledhur të dhëna sasiore nga aktorë të ndryshëm të fushës së anketimit. Janë intervistuar palët e interesuara nga sektori privat, sektori publik, studentët dhe stafi akademik.

- Metoda e mbledhjes së të dhënave dytësore: Mbledhja e të dhënave statistikore nga zyrat qeveritare (institutet/agjencitë e statistikave; ministritë dhe agjencitë e tjera).

Metodologjia e anketimit

- Anketa është realizuar duke aplikuar metodën sasiore të kërkimit, duke përdorur pyetësorë të strukturuar me lloje të ndryshme pyetjesh dhe përgjigjesh, të emërtuar si më poshtë (Po/Jo; kategori; zgjidhni nga një listë; dhe shkallë vlerësimi).
- Metodatat e përdorura për realizimin e intervistave me të anketuarit ishin si më poshtë:
- - Shpërndarja online e intervistave. Përpara këtij hapi, platforma Webropol u përdor si një mjet për krijimin dhe vlerësimin e sondazheve të bazuara në ueb. (Survey Powered by Webropol: Baseline assessment WP & 'DualAFS (webropolsurveys.com));
- Intervista ballë për ballë.

Pyetësi u strukturua si më poshtë:

a) Pjesa e përgjithshme e pyetësit përfshinte informacion demografik: shteti (Shqipëri, Kosovë); gjinia; moshë; Niveli i arsimit; profesioni/punësimi.

b) Pjesë të veçanta të pyetësit. Në varësi të përgjigjes së të anketuarit ose përkatësisë së tyre në një profesion të caktuar, ata u drejtuan në seksionin e duhur të pyetësit ose në seksionin që korrespondonte me tre grupet e mëposhtme të synuara:

- Spektori Privat* - Në këtë target grup, të anketuarit i përkisnin fermave bujqësore dhe blektorale, firmave të tjera të përfshira në aktivitete bujqësore apo shoqatave bujqësore që vepronin në Shqipëri dhe Kosovë. Madhësia e fermës apo biznesit u vendos si kriter për të anketuarit. Përkatësisht, janë intervistuar vetëm përfaqësues të fermave dhe bizneseve të mesme dhe të mëdha.
- Spektori Publik* – Pjesë e këtij target grupi ishin edhe punëdhënësit e institucioneve publike të lidhura me bujqësinë dhe ushqimin në Shqipëri dhe Kosovë. Të anketuarit e kësaj kategorie përbëheshin nga këto institucione apo agjenci publike: ministritë e bujqësisë dhe zhvillimit rural; zyrat rajonale për bujqësi dhe ushqim; agjencitë rajonale për shërbimin e ekstensionit bujqësor; drejtoritë komunale për bujqësi dhe ushqim.
- Spektori Akademik ("Akademia")* – Staf i akademik dhe administrativ dhe studentët e institucioneve të arsimit të lartë partner të projektit në Shqipëri (AUT, UNIKO) dhe Kosovë (UP dhe UMIB) u caktuan për këtë kategori të anketuarish.

Numri i përgjithshëm i pyetësorëve të shpërndarë ishte 919, nga të cilët 561 ishin plotësisht të plotësuar dhe të vlefshëm statistikiisht. Numri i vlefshëm i pyetësorëve të shpërndarë sipas grupeve të synuara ishte si më poshtë: target grupi i sektorit privat - 150 përgjigje; grupi i synuar i sektorit publik - 144 përgjigje, grupi i synuar i Akademisë - 267 përgjigje.

Numri i pyetësorëve të vlefshëm mund të konsiderohet i mjaftueshëm për objektivat e këtij studimi në të dy vendet.

PËRFUNDIME

Anketa: Oferta dhe Kërkesa e Aftësive në Tregun e Punës të Blegtorisë, Agrobiznesit dhe Sigurisë Ushqimore në Shqipëri dhe Kosovë.

- i. Analiza e rezultateve të renditjes së kriterëve për punësimin e të rinjve të diplomuar në sektorin privat krahasuar me atë publik tregon se në Shqipëri dhe Kosovë në përgjithësi ka një pajtueshmëri të gjerë në të dy sektorët për nevojat e tregut të punës për profesionistë të diplomuar. me njohuri dhe aftësi solide praktike dhe të aplikuara. Vlerësimet më të larta përputhen me praktikën në fermë/biznes dhe praktikën gjatë periudhave të studimeve universitare, praktikave dhe studimeve jashtë vendit dhe trajnimit të vazhdueshëm (LLL) pas diplomimit. Për më tepër, stafi akademik si dhe studentët e anketuar theksojnë rëndësinë e bashkëpunimit mes universitetit dhe partnerëve të tregut të punës në sektorin e bujqësisë dhe ushqimit për suksesin e punësimit të të diplomuarve në shkencat bujqësore.
- ii. Rezultatet e sektorit publik për *aftësitë e biznesit dhe menaxhimit* të profesionistëve të diplomuar në shkencat bujqësore janë përgjithësisht më të larta se ato të sektorit privat. Sektori publik i kushton më shumë rëndësi aftësive të shtrirjes, zhvillimit rural dhe politikave ndërkombëtare bujqësore, të ndjekura nga aftësitë e menaxhimit të biznesit dhe të burimeve njerëzore. Këto vlerësime tregojnë se tregjet e punës në sektorin privat dhe publik kanë pothuajse pritshmëri të barabarta për aftësitë e menaxhimit ekonomik dhe të biznesit. Studentët janë gjithashtu të vetëdijshëm për nevojën për këto aftësi.
- iii. *Aftësitë TIK dhe përgjithësisht në “aftësitë e reja ekonomike”* nga të diplomuarit në shkencat bujqësore vlerësohen dukshëm mbi mesataren dhe lart nga punëdhënësit e sektorit publik në këtë anketë. Në ndryshim nga sektori privat, sektori publik në bujqësi si dhe në grupin e synuar të “akademisë” (studentët dhe stafi akademik) vendosin më shumë theks në aftësitë e mëposhtme: programet kompjuterike për menaxhimin e fermës/biznesit, aftësitë e avancuara kompjuterike dhe ndihma kompjuterike për kontrollin e proceseve, ndërkohë që sektori privat vendos më shumë theks në aftësitë bazë kompjuterike. Kjo do të thotë se sektori publik është shumë më i vetëdijshëm për nevojën për "aftësi të reja të ekonomisë" dhe tendencat e zhvillimit të TIK-ut dhe dixhitalizimit në bujqësi dhe se ky sektor është gjithashtu shumë më afër zhvillimit të TIK-ut dhe dixhitalizimit në krahasim me të gjithë sektorët e tjerë në Shqipëri dhe Kosovë. Megjithatë, duhet pasur parasysh se shumica e fermave/firmave që morën pjesë në këtë anketë janë të mesme dhe shumë pak prej tyre janë ferma/firma të mëdha. Dihet mirë se kompanitë/bizneset e mëdha kanë shumë më tepër kapacitet në krahasim me kompanitë dhe fermat e mesme, veçanërisht burimet njerëzore, për zhvillime dhe inovacione të reja në teknologji, veçanërisht në TIK dhe dixhitalizim..
- iv. Rezultati i lartë i marrë në këtë anketë për aftësitë kryesore teknike profesionale tregon qartë se sektori publik ka pritshmëri shumë të larta për këto lloje aftësish. Natyrisht, këto janë të dhëna shumë të rëndësishme që tregojnë se këto aftësi mungojnë në programet e

studimit të ofruara nga institucionet e arsimit të lartë në shkencat bujqësore në Shqipëri dhe Kosovë. Pritshmëritë e sektorit privat dhe publik për aftësitë kryesore profesionale janë gjithashtu të ngjashme, gjë që është gjetur edhe në studime të tjera për tregun shqiptar të punës..

- v. Vlerësimet e punëdhënësve të sektorit publik për grupin e *aftësive të komunikimit dhe gjuhëve të huaja* konsiderohen mbi mesataren. Krahasuar me punëdhënësit e sektorit privat, vlerësimet janë dukshëm më të larta, veçanërisht në fushën e njohjes së gjuhëve të huaja, shkrimit të raporteve dhe dokumenteve të ndryshme, ideve kreative në komunikimin me shkrim dhe të kuptuarit të leximit dhe komunikimit profesional, si dhe kompetencave në komunikimin zyrtar online. Kjo do të thotë se punëdhënësit e sektorit publik janë shumë më të vetëdijshëm për nevojën për "aftësi të reja të ekonomisë" sesa punëdhënësit e sektorit privat. Kjo gjithashtu mund të shihet si një mangësi e punëdhënësve të sektorit privat në menaxhimin e burimeve njerëzore dhe identifikimin e aftësive dhe kualifikimeve të punonjësve dhe punëtorëve..
- vi. Të gjitha aftësitë që i përkasin grupit të aftësive ndërpersonale u vlerësuan mbi mesataren dhe me rezultate mesatare të larta nga punëdhënësit e sektorit publik, dhe dukshëm më të larta se nga punëdhënësit e sektorit privat në Shqipëri dhe Kosovë. Punëdhënësit i vlerësuan si veçanërisht të rëndësishme këto aftësi: punën në ekip, personalitetin dhe qëndrimin pozitiv, vetëbesimin, aftësinë për t'u përballur me situata të vështira në punë, aftësinë për të punuar në kushte të ndryshme dhe besnikërinë ndaj kompanisë.
- vii. Punëdhënësit e punonjësve publikë janë shumë më të vetëdijshëm, krahasuar me punëdhënësit e sektorit privat, për faktin se *bashkëpunimi i ngushtë midis universitetit dhe partnerëve të punës dhe jetës (WLP) është thelbësor për arsimin e lartë praktik dhe në përgjithësi për edukimin e lartë profesional*. Kjo do të thotë se krahasuar me punëdhënësit privatë, punonjësit e sektorit publik janë qartësisht më të vetëdijshëm për faktin se nivelet më të larta të arsimit, veçanërisht aftësitë praktike të të diplomuarve, mund të arrihen kryesisht përmes trajnimeve në fermë/kompani gjatë studimeve universitare. Vetëm 77,3% e pedagogëve e konsiderojnë të domosdoshëm bashkëpunimin mes universitetit dhe WLP-së, ndërsa 22,7% nuk e konsiderojnë të nevojshëm. Kjo normë e përgjigjes nuk mund të konsiderohet qëndrim i mirë i pedagogëve në lidhje me zbatimin e trajnimit praktik të studentëve. Nga ana tjetër, 53.3% e studentëve të anketuar janë të bindur për domosdoshmërinë e bashkëpunimit mes universitetit dhe WLP-së, gjë që mund të konsiderohet si një sinjal shumë i mirë nga studentët për nevojën për trajnim praktik dhe në këtë mënyrë paraqet një sfidë të madhe. që universitetet të përmbushin pritshmëritë e studentëve në lidhje me trajnimin praktik
- viii. Ekziston një besim i përhapur midis pedagogëve të universiteteve se ka një mospërputhje të madhe midis kualifikimeve të të diplomuarve dhe nevojave të tregut të punës për kualifikime të tilla, gjë që ka si ndikim të drejtpërdrejtë në cilësinë e ulët të arsimit të lartë, të paktën në fushën e bujqësisë dhe sigurisë ushqimore..

- ix. Në përgjithësi, opinioni mbizotërues në përgjigjen e të tre grupeve të synuara të anketuara (sektori privat, sektori publik dhe akademia), duket se sektori i bujqësisë, për fat të keq, konsiderohet si një nga sektorët ekonomikë në Shqipëri dhe në Kosovë ku ka mungesë njohurish, ekspertizë, dhe inovacion, e cila lidhet edhe me cilësinë e studentëve të regjistruar në arsimin e mesëm profesional dhe të lartë në bujqësi dhe ushqim. 43.7% e pedagogëve të anketuar konsiderojnë se rezultatet e shkollës së mesme kanë një ndikim negativ në suksesin e punësimit të diplomuarve), deri në nivelin e pakënaqshëm të arsimit të lartë në këto fusha, vetë kurrikulat teorike dhe mbi të gjitha trajnimi praktik totalisht i pamjaftueshëm i të diplomuarve (50,4% e pedagogëve të anketuar janë të mendimit se suksesi i studimeve universitare ka ndikim negativ në suksesin e punësimit të të diplomuarve). Në përgjithësi, rezultatet ose suksesi i studimeve universitare, kanë ndikim dukshëm më të fortë në suksesin e punësimit të të diplomuarve pas studimeve sesa rezultatet e shkollës së mesme. Si shkollat profesionale ashtu edhe departamentet dhe fakultetet universitare që ofrojnë arsim në bujqësi dhe ushqim kanë ende një infrastrukturë të papërshtatshme dhe të vjetëruar të mësimdhënies dhe kushte të tjera (bibliotekë, akses në internet, etj.), metoda të vjetruara të mësimdhënies dhe të të nxënit, dhe staf akademik me kualifikime të mira akademike, por pa kualifikime të avancuara dhe me mungesë motivimi për shkak të një shpërblimi (pagash) shumë të pamjaftueshme, veçanërisht në Shqipëri. Më shumë se 80 % e stafit akademik dhe studentëve të anketuar në të katër IAL-të e Shqipërisë dhe Kosovës që morën pjesë në këtë sondazh vlerësojnë nivelin e infrastrukturës së mësimdhënies dhe kushtet e mësimdhënies si të pamjaftueshëm deri në mediokër.